

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αμυντική Συνεργασία εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

Δυνατότητες, προκλήσεις και προοπτικές δημιουργίας

Ευρωπαϊκού Στρατού

Ανδρέας Παύλου

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Ντανιέλα Ντόννο

Λευκωσία, 15 Μαΐου 2021

Υπεύθυνη Δήλωση

«Με την παρούσα, δηλώνω υπεύθυνα ότι, τα αναγραφόμενα σε αυτή την διπλωματική εργασία αποτελούν προϊόν δίκης μου προσωπικής έρευνας και συνάδουν με τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας και τους κανόνες πνευματικών δικαιωμάτων. Επίσης, δηλώνω υπεύθυνα ότι, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές που χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία, οι οποίες δεν αποτελούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Ανδρέας Παύλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	4
2. Ερευνητικοί Περιορισμοί	7
3. Σύντομη Ιστορική Αναδρομή της Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	8
4. ΕΕ και NATO	11
5. Δράσεις στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ	14
5.1 Ειρηνευτική Αποστολή EUFOR Althea.....	17
5.1.1 Σύντομο Ιστορικό	17
5.1.2 Αποστολή Althea.....	20
5.2 Αποστολή Κράτους Δικαίου EULEX Κοσοβο.....	26
5.2.1 Σύντομο Ιστορικό	26
5.2.2 Αποστολή EULEX Κοσοβο	30
5.3 Στρατιωτική Επιχείρηση EUFOR Libya.....	34
5.4 Απολογισμός των 3 επιχειρήσεων.....	37
6. Ευρωπαϊκός Στρατός: δυνατότητες, προκλήσεις και προοπτικές.....	41
6.1 Στρατηγικοί Άξονες Υπό Εξέταση.....	43
6.1.1 ΕΕ και ΗΠΑ	44
6.1.2 ΕΕ και ΡΩΣΙΑ	47
6.1.3 ΕΕ και ΚΙΝΑ	50
6.1.4 ΕΕ και BREXIT.....	53
6.2 Οικονομικά Κίνητρα και Αμυντικές Δαπάνες	56
6.3 Συμπεράσματα	58
7. Επίλογος.....	60
8. Βιβλιογραφία	62

1. Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα περιφερειακής ενοποίησης (*sui generis*) στην ιστορία της διεθνούς πολιτικής αφού τα κράτη - μέλη μέσα από την αποδοχή εκχώρησης κυριαρχικών τους αρμοδιοτήτων έχουν πετύχει την δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος συνδιαχείρισης των επί μέρους εθνικών τους -πολιτικών και όχι μόνο- ζητημάτων. Το Ευρωπαϊκό Οικοδόμημα εγκαινιάστηκε το 1952 με την Συνθήκη των Παρισίων ως *Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα*, και, μετά από μια σειρά μεταρρυθμίσεων, με την Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993, παίρνει πλέον υπόσταση ως *Ευρωπαϊκή Ένωση* με βάση τον διευρυμένο πυλώνα των «Κοινοτήτων». Η εγκαινίαση αυτού του υπερεθνικού δρόμου, που επιτεύχθηκε μέσα από μια μακρόχρονη διαδικασία ευρωσκήρυνσης, στην λογική της θεμελίωσης ενός κοινού αισθήματος για την παγίωση της ειρήνης στον ευρωπαϊκό χώρο, ήρθε σαν απάντηση στις ανταγωνιστικές αξιώσεις των εθνικών κρατών που μέχρι τότε είχαν οδηγήσει την ανθρωπότητα σε δυο καταστροφικότετους παγκοσμίους πολέμους.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει καταφέρει τα μέγιστα όσον αφορά την συνεργασία των κρατών-μελών της, γεγονός που αντανακλάται στην ταχύτητα με την οποία αυξάνεται συνεχώς το εύρος των θεμάτων που τα κράτη - μέλη διαχειρίζονται από κοινού. Βέβαια, παρά την δυνητικά ισχυρή συνεργασία που έχει επιτευχθεί, και ιδίως όσο αφορά την οικονομία και την απελευθέρωση του εμπορίου, τα ερωτήματα παραμένουν πολλά όταν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων τεθεί το θέμα της ασφάλειας. Όπως είναι γνωστό, η ΕΕ δεν αποτελεί στρατιωτική δύναμη αφού δεν διαθέτει *κοινό ευρωπαϊκό στρατό* για τα κράτη-μέλη της, με αποτέλεσμα να εγείρονται ερωτήματα για το κατά πόσο η ΕΕ είναι δέσμια του Οργανισμού Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (NATO) στον ζωτικό αυτό τομέα της ασφάλειας.

Ο Γάλλος πρόεδρος Εμανουέλ Μακρόν, το 2017, διατύπωσε την ιδέα εγκαθίδρυσης ενός κοινού ευρωπαϊκού στρατιωτικού φορέα, ενώ, η Γερμανίδα καγκελάρια, Άνγκελα Μέρκελ, κατά τη διάρκεια ομιλίας της στην ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Νοέμβριο του 2018, δήλωσε ότι *«πρέπει να εργαστούμε στο όραμα, μία μέρα να καθιερωθεί ένας πραγματικός ευρωπαϊκός στρατός»* (europarl.europa.eu). Οι ανωτέρω δηλώσεις, φανερώνουν την έντονη επιθυμία για την δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού, ο οποίος, θα εξασφαλίζει την εδαφική ακεραιότητα και γενικότερα την ασφάλεια της ΕΕ. Επιπλέον, η αξίωση αυτή, εγείρει ακόμα περισσότερα ερωτήματα σχετικά με τον βαθμό στον οποίο οι Ευρωπαίοι πολίτες αισθάνονται ασφαλείς εντός της ΕΕ την δεδομένη στιγμή, καθώς και, για την αποτελεσματικότητα των μέχρι τώρα δράσεων της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) ως του καθ' ύλην αρμόδιου φορέα.

Στο παρόν ερευνητικό δοκίμιο θα εξετάσουμε κατά πόσο η ΚΠΑΑ έχει καταφέρει να αναπτύξει μια τελέσφορη συνεργασία μεταξύ των κρατών - μελών στο τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Προκειμένου να καταστεί δυνατή μια τέτοια αξιολόγηση, θα πρέπει πρώτα να εξεταστεί ένας πολύ σημαντικός παράγοντας σε όλο αυτό το παιχνίδι για την ασφάλεια, δηλαδή η σχέση μεταξύ ΕΕ και ΝΑΤΟ, και σε ποιο βαθμό η Ευρώπη εναποθέτει την ασφάλεια της στη βάση μιας διατλαντικής συμμαχίας. Ποια είναι η μέχρι τώρα συμβολή της ΚΠΑΑ στα φλέγοντα θέματα ασφαλείας; Έχει καταφέρει να αναδείξει την ΕΕ ως ένα ισότιμο ανταγωνιστή προς τις ξένες επιβουλές; Για να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα θα γίνει μία αξιολόγηση των στρατιωτικών επιχειρήσεων EUFOR Althea (Βοσνία), EULEX Kosovo (Κόσοβο) και EUFOR Libya (Λιβύη), προκειμένου να γίνει μια συγκριτική ανάλυση μεταξύ τους και να εξαχθούν τα συμπεράσματά μας σχετικά με την αποτελεσματικότητα της ΚΠΑΑ ως του κύριου επιχειρησιακού πυλώνα της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ασφάλεια και την άμυνα.

Το τελευταίο ερώτημα που θα μας απασχολήσει είναι το κατά πόσο είναι τελικά η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού επιτακτική ανάγκη ή όχι αλλά και κατά πόσο κάτι τέτοιο μπορεί να είναι άμεσα υλοποιήσιμο. Στην βάση των όσων θα έχουν αναλυθεί σχετικά με την αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητα της ΚΠΠΑ θα γίνει μια προσπάθεια να δούμε αν τελικά θα πρέπει τα κράτη-μέλη να προχωρήσουν στη δημιουργία ενός κοινού στρατού και κατά πόσο κάτι τέτοιο θα έχει θετικό αντίκτυπο για το ίδιο το Ευρωπαϊκό Οικοδόμημα. Στο σημείο αυτό θα γίνει μια ανάλυση των δρόμων που σχετίζονται άμεσα με τη διεθνή άμυνα και ασφάλεια όπως είναι οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Κίνα, των νέων δεδομένων που επιφέρει η αποχώρηση του ΗΒ από την Ένωση καθώς και της οικονομικής πτυχής του όλου εγχειρήματος.

2. Ερευνητικοί Περιορισμοί

Ο βασικότερος περιορισμός στην παρούσα μελέτη σχετίζεται με την επιλογή των επιχειρήσεων/αποστολών, οι οποίες θα μελετηθούν προκειμένου να εξεταστούν τα ερευνητικά μας ερωτήματα. Οι περιπτώσεις πάνω στις οποίες θα βασιστεί η διατριβή, έχουν επιλεγεί μεταξύ ενός αρκετά μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων (στρατιωτικών και μη), με κύριο γνώμονα, τη γεωστρατηγική αξία που παρουσιάζουν οι υπόψη περιοχές για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο σημείο αυτό, να σημειώσουμε ότι, υπάρχουν αρκετές επιχειρήσεις, οι οποίες μπορούν να δώσουν σημαντικά συμπεράσματα αλλά δεν θα εξεταστούν λόγω της σχετικής γεωγραφικής απόστασης που παρουσιάζουν οι περιοχές στις οποίες διεξήχθησαν ως προς την ΕΕ, ήτοι, EUTM Somalia (Σομαλία), EUFOR TCHAD/RCA (Τσαντ) κλπ. Συνοπτικά για τις περιπτώσεις που επιλέγηκαν, αναφέρονται τα πιο κάτω:

(α) Η περίπτωση της Βοσνίας είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς πρόκειται για μια χώρα, η οποία, κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Θεσσαλονίκης, τον Ιούνιο του 2003, αναγνωρίστηκε ως εν δυνάμει υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ. Συνεπώς, και εξαιτίας της σημαντικής γεωγραφικής της θέσης στα Δυτικά Βαλκάνια, η επιχείρηση EUFOR Althea αξίζει να μελετηθεί και τα διδάγματα της να ληφθούν σοβαρά υπόψη για την απάντηση των ερευνητικών μας ερωτημάτων.

(β) Στην περίπτωση του Κοσόβου, πρόκειται για μια αμφισβητούμενη περιοχή των Βαλκανίων, η οποία όπως και η Βοσνία αξιώνει την προσχώρηση της στην ΕΕ. Η επιχείρηση EULEX Kosovo με σκοπό την επίτευξη μεταρρυθμίσεων για το κράτος δικαίου και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για τη δημοκρατικότητα σε περιοχές εντός της επικράτειας της ΕΕ.

(γ) Όσον αφορά την Λιβύη, έχουμε να κάνουμε με μια αμιγώς ασταθή περιοχή στο νότιο σύνορο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα τεκταινόμενα της οποίας έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ασφάλεια της ΕΕ αλλά και στο περιβόητο ζήτημα του μεταναστευτικού που μαστίζει τα τελευταία χρόνια την Ευρώπη.

3. Σύντομη Ιστορική Αναδρομή της Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η πρώτη σημαντική εξέλιξη που αφορούσε στην εγκαθίδρυση ενός κοινού μηχανισμού για τον χειρισμό θεμάτων εξωτερικής πολιτικής και ασφαλείας υπήρξε η *Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη*, η οποία υπεγράφη στις 28 Φεβρουαρίου 1986 στο Λουξεμβούργο και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987. Με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη επιτεύχθηκε η αναθεώρηση και επικαιροποίηση των Συνθηκών της Ρώμης που τέθηκαν σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1958, για την αναζωογόνηση του εγχειρήματος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Μεταξύ των συμφωνηθέντων ήταν η επαύξηση των εξουσιών του Κοινοβουλίου επί του προϋπολογισμού, η απόφαση για άμεση και καθολική ψηφοφορία για την εκλογή των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η σύσταση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος καθώς και η δρομολόγηση ενός κοινού πλαισίου δράσεων μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών για «...κάθε θέμα εξωτερικής πολιτικής που παρουσιάζει γενικό ενδιαφέρον, εις τρόπον ώστε να εξασφαλίζουν ότι η συνδυασμένη τους επιρροή θα ασκείται κατά τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο με το συντονισμό, τη σύγκλιση των θέσεων τους και την πραγματοποίηση κοινών δράσεων» (eur-lex.europa.eu).

Το καθοριστικότερο όμως βήμα στην ιστορία του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος υπήρξε η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), γνωστή και ως Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία, υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992 και τέθηκε σε ισχύ από την 1 Νοεμβρίου 1993. Με την Συνθήκη αυτή, αποφασίστηκε ότι, η σύνθεση, η δομή και η λειτουργία της Ένωσης θα εδράζεται πλέον σε τρεις πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας είναι αυτός των *Κοινοτήτων*, και σχετίζεται με τους διάφορους τομείς επί των οποίων τα συμβαλλόμενα μέρη συμφώνησαν να εκχωρήσουν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα εντός του Οργανισμού, όπως για παράδειγμα η Οικονομική Νομισματική Ένωση και η Κοινή Αγροτική Πολιτική. Ο δεύτερος πυλώνας -και αυτός που μας ενδιαφέρει για το παρόν δοκίμιο- είναι αυτός της

Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), ενώ ο τρίτος πυλώνας αφορούσε τη συνεργασία στον τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ) (europarl.europa.eu).

Η ΚΕΠΠΑ ιδρύθηκε με σκοπό «...τη προστασία των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών· την ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης με κάθε τρόπο· τη προώθηση της διεθνούς συνεργασίας· την ανάπτυξη και ενίσχυση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών» (europarl.europa.eu). Αποτέλεσε μέχρι εκείνη την στιγμή το μεγαλύτερο άλμα για τον καθορισμό μιάς κοινής πεπατημένης στον τομέα της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής, προκειμένου να οχυρωθεί η προσπάθεια για διαφύλαξη της διεθνούς ειρήνης και για την επικράτηση της δημοκρατίας αλλά και της ασφάλειας.

Με την παρέλευση τεσσάρων μηνών από την Συνθήκη του Μάαστριχτ, το Συμβούλιο υπουργών της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) προχώρησε στην Διακήρυξη του Petersberg, με την οποία καθορίστηκαν οι τομείς δράσης για τους οποίους θα υλοποιούνταν αποστολές που αφορούσαν διαχείριση κρίσεων και αποκατάσταση της ειρήνης, ανθρωπιστικές αποστολές, καθώς και αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και ειρηνευτικές αποστολές (eur-lex.europa.eu).

Τον Δεκέμβριο του 1998 στο Saint-Malo, έλαβε χώρα μια συνάντηση μεταξύ του Βρετανού πρωθυπουργού Tony Blair και του Γάλλου προέδρου Jacques Chirac, στο πλαίσιο της οποίας αποφασίστηκε πως η ΕΕ θα πρέπει να αποκτήσει τις απαιτούμενες δομές και να προχωρήσει στην δημιουργία μιας στρατιωτικής ευρωπαϊκής δύναμης για την συμμετοχή της σε αποστολές χωρίς την εποπτεία και την βοήθεια του ΝΑΤΟ. Η γαλλοβρετανική διακήρυξη του Saint-Malo έλαβε σάρκα και οστά τον Ιούνιο του 1999 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, με το οποίο δημιουργείται η ΕΠΑΑ (Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και

Άμυνας) ως κύριο όργανο για την σχεδίαση, την ανάλυση και την διεξαγωγή επιχειρήσεων. Ακολούθησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους με το οποίο η ΕΕ αποκτά πλέον την ικανότητα να εφαρμόσει όσα θεσμοθετήθηκαν στο Συμβούλιο της Κολωνίας, δηλαδή την δημιουργία ευέλικτων δυνάμεων για την ανάληψη στρατιωτικών και μη αποστολών.

Σημαντικότερο βήμα αποτέλεσε η Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τέθηκε σε ισχύ από 1η Δεκεμβρίου 2009, και με την οποία η ΕΠΑΑ μετονομάστηκε σε ΚΠΑΑ. Η Συνθήκη αυτή θεσπίζει *ρήτρα αμοιβαίας άμυνας, βάσει της οποίας όλα τα κράτη μέλη υποχρεούνται να παράσχουν βοήθεια σε ένα κράτος μέλος που δέχεται επίθεση. Μια ρήτρα αλληλεγγύης προβλέπει ότι η Ένωση και καθένα από τα κράτη μέλη της οφείλουν να συνδράμουν με όλα τα δυνατά μέσα σε ένα κράτος μέλος που έχει πληγεί από φυσική καταστροφή ή τρομοκρατική επίθεση. Μια «μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία» είναι ανοικτή σε όλα τα κράτη μέλη που δεσμεύονται να συμμετέχουν σε ευρωπαϊκά προγράμματα στρατιωτικού εξοπλισμού και να παρέχουν μάχιμες μονάδες που διατίθενται για άμεση δράση (europarl.europa.eu).* Οι διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας σχετικά με την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας είχαν χαιρετιστεί ως ένα μεγάλο επίτευγμα για την παροχή των απαραίτητων δομών για την χάραξη πολιτικής σε θέματα ασφαλείας (Bindi, 2010).

Τελευταία σημαντική εξέλιξη στον τομέα της ΚΠΑΑ υπήρξε η δημιουργία της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO) το 2018 στην οποία συμμετέχουν όλα τα μέλη της ΕΕ εκτός από την Δανία και την Μάλτα. Βάση της συμμετοχής τους στην PESCO, τα μέλη ενισχύουν την ικανότητά τους να αναπτύξουν από κοινού αμυντικές ικανότητες, να ενισχύσουν την επιχειρησιακή τους ετοιμότητα και να εμπλακούν σε κοινές εκπαιδεύσεις και ασκήσεις και κοινά εξοπλιστικά προγράμματα (pesco.europa.eu).

4. ΕΕ και NATO

Οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και του NATO στον τομέα της ασφάλειας είναι ιδιαίτερα σημαντικές και αυτό επειδή αρκετά από τα κράτη - μέλη της ΕΕ είναι και μέλη του NATO, γεγονός που δημιουργεί την επιτακτική ανάγκη για την από κοινού προσέγγιση των ζητημάτων ασφάλειας. Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι ο ρόλος του NATO στην Ευρωπαϊκή Αμυντική Πολιτική είναι τεράστιος και ιδίως αν λάβει κανείς υπόψη το συγκριτικό πλεονέκτημα των ΗΠΑ στον τομέα αυτό (Ojanen, 2006).

Βέβαια τα πράγματα έχουν αλλάξει κατά πολύ με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αφού το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την Γηραιά Ήπειρο έχει μειωθεί και οι ΗΠΑ έχουν καλέσει την Ευρώπη να μοιραστεί το βάρος της διατήρησης της ασφάλειας και της ειρήνης στο διεθνές σύστημα. Τα συμφέροντα των διατλαντικών φορέων είχαν αποκλίνει, προκαλώντας μια επιθυμία εντός της ΕΕ για την απόκτηση κάποιου βαθμού αυτονομίας που θα τους επιτρέψει να ενεργούν σε ανεξάρτητη από τις επιταγές του NATO βάση. Αυτή η τάση για αντάρκεια οδήγησε στην δημιουργία της ΚΠΑΑ (της τότε ΕΠΑΑ) η οποία αρχικά είχε εκληφθεί από πολλούς ως απειλή για το NATO αφού θα υπονόμει την πρωτοκαθεδρία του ως του κορυφαίου οργανισμού για την ασφάλεια (Bhathal, 2014). Οι ΗΠΑ συνέχισαν να επιθυμούν την επί μέρους κατανομή των βαρών της ασφάλειας με την ΕΕ όμως οι αξιωματούχοι των ΗΠΑ εξέφραζαν ανησυχίες πως η άνοδος ενός ευρωπαϊκού Πυλώνα για την ασφάλεια θα δημιουργούσε ένα αντιστάθμισμα στην δύναμη και την επιρροή του NATO. Για το NATO, και κυρίως για τις ΗΠΑ, το βασικότερο συστατικό για την δημιουργία της ΕΠΑΑ υπήρξε ο σαφής καθορισμός των τύπων των στρατιωτικών επιχειρήσεων που θα αναλάμβανε η ΕΕ και σε ποιο σημείο θα απαιτείτο πιθανή εμπλοκή του NATO σε περίπτωση κλιμάκωσης της απειλής (Hunter, 2002). Μάλιστα η τότε Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Madelyn Albright, είχε αναφέρει τις προϋποθέσεις οι οποίες θα έπρεπε να πληρούνταν προκειμένου οι ΗΠΑ να στηρίξουν την δημιουργία της ΚΠΑΑ. Αυτές οι προϋποθέσεις που έμειναν γνωστές

ως τα «3D» ήταν: πρώτον, να μην αποσυνδεθούν οι ΗΠΑ από την Ευρώπη (no *de-coupling* of the US from Europe), δεύτερον, να μην υπάρχουν διακρίσεις εις βάρος των μελών του NATO που δεν είναι μέλη της ΕΕ (no *discrimination* against non-EU NATO members), και τρίτον, να μην υπάρχει επανάληψη των ενεργητικών του NATO (no duplication of NATO assets) (Keohane, 2009).

Στο πέρασμα του χρόνου, και ιδίως με την ανάληψη της προεδρίας από τον Μπάρακ Ομπάμα, η πιο πάνω αντίληψη άρχισε σιγά σιγά να υποχωρεί αφού η ΕΕ κατάφερε να πείσει τις ΗΠΑ πως η ικανότητα της να ενεργεί αυτόνομα την καθιστά πιο αξιόπιστο εταίρο σε ζητήματα ασφαλείας προς όφελος της διατλαντικής τους σχέσης (Bhathal, 2014). Επιπλέον, ένας ακόμα λόγος για τον οποίο η ΚΠΑΑ δεν αποτελεί πλέον απειλή για το NATO είναι επειδή παρά το γεγονός ότι η ΕΕ διαθέτει στρατιωτικό δυναμικό περίπου 1,7 εκατομμυρίων, εντούτοις, δυσκολεύεται να αναπτύξει ακόμα και το 4% αφού τα δόγματα των εθνικών στρατών των κρατών-μελών είναι ακόμα προσανατολισμένα σε ψυχροπολεμικά σενάρια (Cross, 2011). Εκ τότε έχουν σημαντικά διαβήματα στο πλαίσιο τη διατλαντικής σχέσης και οι ΗΠΑ είναι ένας από τους ισχυρότερους υποστηρικτές για την ανάπτυξη μιας αποτελεσματικής και αποδοτικής ΚΠΑΑ (Coelmont & De Langlois, 2013).

Καθοριστική για την μετέπειτα συνεργασία μεταξύ ΕΕ και NATO στον τομέα της ασφάλειας υπήρξε η υπογραφή της Συμφωνίας Berlin Plus το 2003, σύμφωνα με την οποία το NATO έδινε πρόσβαση στην ΕΕ για την χρησιμοποίηση των πόρων του προκειμένου να διεξάγει επιχειρήσεις στις οποίες το NATO δεν θα συμμετείχε αυτό καθαυτό. Ειδικότερα αυτή η συμφωνία κάλυπτε την ανταλλαγή διαβαθμισμένων πληροφοριών, εξασφάλιζε την πρόσβαση της ΕΕ στις δυνατότητες σχεδιασμού του NATO για την σχεδίαση επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων υπό την ηγεσία της ΕΕ καθώς και την ενσωμάτωση των στρατιωτικών αναγκών που ενδέχεται να απαιτηθούν, από την ΕΕ, στο μακροπρόθεσμο αμυντικό σχεδιαστικό σύστημα του NATO, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό την διαθεσιμότητα

καλά εξοπλισμένων δυνάμεων για επιχειρήσεις που θα διεξαχθούν υπό την ηγεσία είτε της ΕΕ ή του NATO.

Στις 8 Ιουλίου 2016, στη Βαρσοβία της Πολωνίας, υπογράφηκε από τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τον Γενικό Γραμματέα του NATO η Κοινή Διακήρυξη ΕΕ-NATO (Joint EU-NATO Declaration), η οποία περιλάμβανε 40 διαφορετικές προτάσεις συνεργασίας σε 7 διαφορετικούς τομείς. Η Διακήρυξη αυτή ήρθε να ενισχύσει περαιτέρω τη συνεργασία ΕΕ και NATO για την από κοινού αντιμετώπιση υβριδικών απειλών, την ανταλλαγή χρήσιμων πληροφοριών, την ανάπτυξη συντονισμένων ενεργειών σε θέματα κυβερνοπολέμου, τον καλύτερο συντονισμό και την αμοιβαία ενίσχυση σε ναυτικές υποθέσεις, την αύξηση των αμυντικών δαπανών και την εκτέλεση κοινών ασκήσεων (consilium.europa.eu). Δύο χρόνια μετά, στις 10 Ιουλίου 2018, η ΕΕ και το NATO επιστρέφουν εκ νέου στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων στις Βρυξέλλες, με αποτέλεσμα να υπογραφεί μια νέα Κοινή Διακήρυξη. Στη Διακήρυξη αυτή, οι δύο πλευρές έρχονται να διατυμπανίσουν την πρόοδο που έχει σημειωθεί τα τελευταία 2 χρόνια μετά την υπογραφή της Διακήρυξης στη Βαρσοβία. Μεταξύ άλλων συμφωνούν ότι θα συνεχίσουν την οικοδόμηση αυτής της συντονισμένης προσπάθειας στο τομέα της ασφάλειας και της άμυνας και ότι θα επιδιώξουν την ταχεία πρόοδο στους τομείς της στρατιωτικής κινητικότητας (military mobility), την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την αντιμετώπιση βιολογικών, χημικών, ραδιολογικών και πυρηνικών απειλών καθώς και την ασφάλεια των γυναικών (consilium.europa.eu).

Είναι λοιπόν ηλίου φαεινότερο ότι, υπάρχει ένας πολύ ισχυρός δεσμός μεταξύ ΕΕ και NATO στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Ο ισχυρισμός ότι η Ευρώπη εναποθέτει την ασφάλεια της στο NATO μοιάζει να είναι όχι απλά πιθανός αλλά βέβαιος. Πιο κάτω θα γίνει μια ανάλυση τριών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ ώστε να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητά της.

5. Δράσεις στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης και εφαρμογής της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στοχεύει, μεταξύ άλλων, στην ανάπτυξη των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΕΕ, σε ότι αφορά στη διαχείριση κρίσεων και πρόληψη συγκρούσεων, στο πλαίσιο του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Πρόκειται για ανθρωπιστικές αποστολές ή επιχειρήσεις επιβολής ή διατήρησης της ειρήνης, οι οποίες μπορεί να είναι είτε στρατιωτικής είτε μη στρατιωτικής φύσης (eur-lex.europa.eu).

Η ΚΠΑΑ ως αναπόσπαστο μέρος της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), αποτελεί τον επιχειρησιακό βραχίονα της ΕΕ, αφού για την υλοποίηση των αποφάσεων της, τα κράτη - μέλη παραχωρούν σε αυτήν τόσο στρατιωτικούς όσο και μη στρατιωτικούς πόρους. Γενικότερα, ο ρόλος της ΚΠΑΑ εδράζεται σε δύο κεντρικούς άξονες: την ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ να παρεμβαίνει σε ζητήματα διεθνούς ασφάλειας μέσα από μια εσωτερική διαδικασία θεσμικής ανάπτυξης καθώς και στο να παρέχει στην ΕΕ τα απαραίτητα μέσα για την εξασφάλιση της παρέμβασης αυτής μέσα από συντονισμένες ενέργειες και συγκέντρωση πολιτικών και στρατιωτικών πόρων (Jones, Menon, & Weatherill, 2012).

Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι, ενώ αρχικά η ΚΠΑΑ υπήρξε ένας θεσμός με ευρωπαϊκό και μόνο ενδιαφέρον, εντούτοις έχει συμπεριλάβει στην ατζέντα της -πέρα των αποστολών διαχείρισης στρατιωτικών κρίσεων- και δραστηριότητες που σχετίζονται με την παγκόσμια ασφάλεια όπως την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και τον αγώνα για τον τερματισμό της εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής (Bickerton, Irondelle, & Menon, 2011).

Ιδιαίτερα σημαντικό επίσης είναι και το γεγονός ότι, στο πλαίσιο της ΚΠΠΑ εκτελείται μια πληθώρα διαφορετικών αποστολών και δραστηριοτήτων που δεν περιορίζονται απλά και μόνο στο κλασικό μοντέλο μιας ένοπλης στρατιωτικής αποστολής (όπως συμβαίνει κατά κύριο λόγο στη περίπτωση του ΝΑΤΟ). Οι τύποι των αποστολών που υλοποιούνται κάτω από την αιγίδα της ΚΠΠΑ έχουν ως εξής (eur-lex.europa.eu):

- (1) Ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης
- (2) Αποστολές πρόληψης συγκρούσεων
- (3) Αποστολές επέμβασης μάχιμων δυνάμεων στην διαχείριση κρίσεων
- (4) Κοινές δράσεις αφοπλισμού
- (5) Αποστολές με σκοπό την παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων
- (6) Επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας συγκρούσεων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε πως, οι στρατιωτικές δραστηριότητες της ΚΠΠΑ ονομάζονται «επιχειρήσεις» (operations), ενώ, οι πολιτικές δραστηριότητες της ονομάζονται «αποστολές» (missions) (Tardy, 2015). Χαρακτηριστικά παραδείγματα «επιχειρήσεων», δηλαδή δραστηριοτήτων με καθαρά στρατιωτικό χαρακτήρα είναι οι εκπαιδευτικές επιχειρήσεις *EUTM Somalia* (2010) και *EUTM Mali* (2013), η επιχείρηση *EUFOR RCA* (2014) καθώς και η ναυτική επιχείρηση *EUNAFOR Atalanta* (2008). Το πιο σημαντικό όμως για αυτές τις επιχειρήσεις είναι ότι, όπως και οι επιχειρήσεις του ΟΗΕ, είναι ουδέτερου χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι δεν υποστηρίζουν μια συγκεκριμένη πλευρά της διαμάχης αλλά ούτε μπορούν να επιβάλουν την ειρήνη με καταναγκαστικό τρόπο ("*operations do not have peace enforcement mandates*") (Tardy, 2015). Στην αντίπερα όχθη, οι «αποστολές», δηλαδή οι δραστηριότητες της ΚΠΠΑ με καθαρά πολιτικό χαρακτήρα υπερτερούν των επιχειρήσεων τόσο αριθμητικά όσο όμως και ως προς την γεωγραφική τους κατανομή και μπορούν να διαχωριστούν ως εξής (Tardy, 2015):

(1) Αποστολές ενδυνάμωσης (Strengthening missions): Στόχος τους είναι να παρέχουν την απαραίτητη βοήθεια για την ανάπτυξη ικανοτήτων στο πλαίσιο του κράτους δικαίου μέσω παρακολούθησης, καθοδήγησης και παροχής συμβουλών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι αποστολές *EUPOL Afghanistan* (2007), *EUPOL COPPS* (2006), *EULEX Kosovo* (2008) , και *EUBAM Libya* (2013).

(2) Αποστολές παρακολούθησης (Monitoring missions): Στόχος τους είναι να παρατηρούν μια συγκεκριμένη διαδικασία ή δραστηριότητα προκειμένου να ελέγξουν την αποδοτικότητα της (αστυνόμευση, δικαιοσύνη κ.α.) ή την εφαρμογή μιας συγκεκριμένης συνθήκης. Μερικές αποστολές αυτού του είδους είναι η *EUBAM Rafah* (2005) and η *EUMM Georgia* (2008), που παρακολουθούν τα επικίνδυνα σύνορα μεταξύ δύο πολιτικών οντοτήτων.

(3) Εκτελεστικές αποστολές (Executive missions): Είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία αποστολών, οι οποίες είναι επιφορτισμένες με το καθήκον εκτέλεσης ορισμένων λειτουργιών του κράτους στο οποίο ενεργούν. Το μόνο παράδειγμα είναι η *EULEX Kosovo* (2008) που έχει εκτελεστικό ρόλο έναντι του κράτους στους τομείς των εγκλημάτων πολέμου, του οργανωμένου εγκλήματος, της πάταξης της διαφθοράς και των ιδιωτικοποιήσεων.

Παρακάτω θα γίνει μια παρουσίαση των επιχειρήσεων/αποστολών *EUFOR Althea* (Βοσνία), *EULEX Kosovo* (Κόσοβο) και *EUFOR Libya* (Λιβύη) προκειμένου να γίνει μια συγκριτική ανάλυση μεταξύ τους και να εξαχθούν τα συμπεράσματα μας σχετικά με την αποτελεσματικότητα της ΚΠΑΑ ως του κύριου επιχειρησιακού πυλώνα της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ασφάλεια και την άμυνα.

5.1 Ειρηνευτική Αποστολή EUFOR Althea

5.1.1 Σύντομο Ιστορικό

Η ιστορία της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης έχει ως αφετηρία την μαζική κάθοδο των Σλάβων στην περιοχή των Βαλκανίων τον 6^ο αιώνα μ.Χ. Σύμφωνα με τις μελέτες, η Σλαβική ταυτότητα δεν ήταν ενιαία αλλά διακλαδωνόταν σε δυο διαφορετικά Σλαβικά φύλα: τους Σέρβους, που βρίσκονταν στην νοτιοανατολική περιοχή των Βαλκανίων, και, τους Κροάτες, που εγκαταστάθηκαν στην βορειοδυτική περιοχή των Βαλκανίων. Βασικό χαρακτηριστικό των Σλάβων υπήρξε η διαίρεση τους σε μικρότερα κοινωνικά σύνολα που στο πέρασμα του χρόνου οδήγησε στην διαμόρφωση καινούργιων φυλετικών ομάδων, οι οποίες καθιέρωσαν δικά τους ονόματα, τα οποία, συνδέονταν με τις περιοχές στις οποίες είχαν εγκατασταθεί. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί και η Βοσνία, η οποία, ως φυλετική ομάδα, υπήρξε εγκατεστημένη στην περιοχή γύρω από τον ποταμό Μπόσνα, και η οποία κατάφερε μέχρι τον 11^ο αιώνα να ανεξαρτητοποιηθεί και να διευρύνει την εδαφική της επικράτεια εις βάρος των Σέρβων και των Κροατών (Malcolm, 1996). Αυτός ο πολιτισμικός πλουραλισμός στην περιοχή των Βαλκανίων οδήγησε στην δημιουργία ανταγωνιστικών αξιώσεων μεταξύ των διάφορων φυλετικών ομάδων, οι οποίες διατηρήθηκαν ζωντανές σε όλη την διάρκεια της ιστορικής αναδρομής της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, από τον 6^ο αιώνα μέχρι και σήμερα.

Ο πόλεμος που ξέσπασε στην Βοσνία, γνωστός και ως πόλεμος της Βοσνιακής Ανεξαρτησίας, υπήρξε επακόλουθο μιας σειράς εμφύλιων συρράξεων που έλαβαν χώρα με την λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την εν εξελίξει διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, στην προσπάθεια των επί μέρους κρατικών οντοτήτων να αποκτήσουν αυτοδιάθεση και να αποσχιστούν από την Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία. Αφού προηγήθηκαν οι πόλεμοι στην Σλοβενία και την Κροατία, αλλά και η αναγνώριση της ανεξαρτησίας τους από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ήταν λογικό επόμενο ότι, κάτι ανάλογο θα πραγματοποιείτο και

στην Βοσνία. Η πολιτική σκακιέρα στην Βοσνίας την εποχή εκείνη ήταν διαμορφωμένη ως εξής:

(α) Κόμμα της Δημοκρατικής Δράσης (SDA): αποτελείτο από μουσουλμάνους Βόσνιους (43,5% του πληθυσμού) και εξέφραζε την ιδέα του μουσουλμανικού ισλαμισμού και της αναβίωσης του μουσουλμανικού ιδεώδους,

(β) Σερβικό Δημοκρατικό Κόμμα (SDS): πρέσβευε τα συμφέροντα των Σερβοβόσνιων (31,3% του πληθυσμού) και συμφωνούσε με την ιδέα για διατήρηση μιας Ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας,

(γ) Εθνικιστικό Κόμμα Κροατών (HDZ): εκπροσωπούσε τους Κροάτες (17,5% του πληθυσμού) και επιθυμούσε την Βοσνία ως ανεξάρτητο κράτος με ταυτόχρονη απόκτηση μιας αυτοδιοίκησης στις περιοχές της Βοσνίας όπου πλειοψηφούσαν οι Κροάτες.

Στις πρώτες δημοκρατικές εκλογές που διεξήχθησαν στην Βοσνία τον Δεκέμβριο του 1990, εξελέγη ως πρώτη δύναμη το SDA με επικεφαλής τον μουσουλμάνο ηγέτη Αλία Ιζετμπέγκοβιτς. Η νεοεκλεγείσα μουσουλμανική Κυβέρνηση ήρθε αντιμέτωπη με το πολιτικό δίλημμα που αφορούσε σε απόφαση που έπρεπε να πάρει σχετικά με την παραμονή της Βοσνίας εντός της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας ή την απόκτηση της ανεξαρτησίας της. Το βασικό πρόβλημα του διλήμματος υπήρξε η πολυεθνική σύσταση της Βοσνίας, η οποία και θα προκαλούσε τις αντιδράσεις των επί μέρους εθνοτικών της μαζών αναλόγως της απόφασης που θα λαμβανόταν. Συνεπώς, στην πρώτη περίπτωση, δηλαδή την παραμονή στην Ομοσπονδία, οι μουσουλμάνοι Βόσνιοι αλλά και οι καθολικοί Κροάτες θα έπρεπε να ζήσουν κάτω από τα σκήπτρα μιας Γιουγκοσλαβίας υπό σερβική εξουσία, ενώ στην δεύτερη περίπτωση, θα οικοδομείτο ένα ανεξάρτητο κράτος παρά την αντίθετη άποψη των Σερβοβόσνιων. Στο δημοψήφισμα που ακολούθησε στις 29 Φεβρουαρίου 1992, και παρά το γεγονός ότι οι Σέρβοι απείχαν, αποφασίστηκε η ανεξαρτητοποίηση της Βοσνίας από την

Γιουγκοσλαβία. Έτσι, στις 7 Απριλίου 1992, η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και οι ΗΠΑ αναγνωρίζουν την Βοσνία ως ανεξάρτητο κράτος, ενώ στις 22 Μαΐου 1992, η Βοσνία γίνεται και επίσημα μέλος του ΟΗΕ.

Η ανεξαρτησία της Βοσνίας σήμανε και το εναρκτήριο λάκτισμα μιας σειράς επιθέσεων των Σέρβων, με την χρησιμοποίηση των στρατιωτικών τους δυνάμεων, εναντίων του κροατομουσουλμανικού συνασπισμού, με σκοπό την κατάληψη περιοχών εντός της Βοσνίας όπου οι σερβοβόσνιοι δεν αποτελούσαν την πλειονότητα. Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια υπήρξε ο γιουγκοσλαβικός ομοσπονδιακός στρατός, ο οποίος, συνέδραμε τα μέγιστα προκειμένου να επιτευχθεί η εξάπλωση του σερβικού ελέγχου σε όλη την επικράτεια της Βοσνίας. Κατόπιν αυτών, προέκυψε ένας καταστροφικός εμφύλιος πόλεμος ο οποίος διήρκησε για τρεισήμισι χρόνια, και ο οποίος άλλαξε αρκετές φορές διαστάσεις λόγω της ασταθούς συμπεριφοράς του HDZ, το οποίο ενώ αρχικά συμμαριζόταν το SDA, προσπάθησε σε δεύτερο χρόνο να ιδρύσει ένα αυτόνομο κροατοβοσνιακό κράτος, και εν τέλει επέστρεψε στην συμμαχία με το SDA, κατόπιν πιέσεων της Κροατικής κυβέρνησης. Κατά την διάρκεια του πολέμου συντελέστηκαν αρκετές μάχες με πολλούς νεκρούς (πρόσφατες εκτιμήσεις αναφέρουν ότι ο αριθμός αγγίζει τις 100 χιλιάδες), βομβαρδισμοί, εθνοκαθάρσεις (σφαγή στην Σρεμπρένιτσα) καθώς και πολλά άλλα εγκλήματα πολέμου.

Ο πόλεμος έλαβε τέλος με την Συμφωνία του Ντέιτον, η οποία υπογράφηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1995, και σύμφωνα με την οποία, η Βοσνία, διατηρήθηκε ως ανεξάρτητο κράτος, με πολυεθνική και δημοκρατική κυβέρνηση, με περιορισμένες όμως εξουσίες στην εξωτερική, δημοσιονομική και οικονομική πολιτική. Εσωτερικά η Δημοκρατία της Βοσνίας διαιρέθηκε σε δύο διαφορετικές οντότητες: μια Κροατική – Βοσνιακή Ομοσπονδία, γνωστή και ως Ομοσπονδία της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, που κάλυπτε το 51% της Βοσνίας, και μια Σερβική Δημοκρατία, με το όνομα Σέρπσκα (Srpska), που κάλυπτε το υπόλοιπο 49%. Στο πλαίσιο της Συνθήκης του Ντέιτον μια ειρηνευτική δύναμη 60 χιλιάδων ανδρών με την

ονομασία IFOR (Implementation Force), που δρούσε υπό τις διαταγές του NATO, πήρε αποστολή να παρακολουθεί τα τεκταινόμενα στην Βοσνία και να αποτρέπει ενδεχόμενες εχθροπραξίες. Ένα χρόνο αργότερα, το 1996, αντικαταστάθηκε από την SFOR (Stabilization Force), μια σταθεροποιητική δύναμη 30 χιλιάδων ανδρών, ενώ, οκτώ χρόνια αργότερα, τον Ιούνιο του 2004, στην Σύνοδο Κορυφής της Κωνσταντινούπολης, το NATO εξέφρασε την επιθυμία του να αποσύρει τα στρατεύματά του από την Βοσνία μέχρι το τέλος του 2004.

5.1.2 Αποστολή Althea

Η απόφαση του NATO ήταν να τερματίσει την παρουσία των στρατιωτικών του δυνάμεων στην περιοχή της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης και να διατηρήσει ένα μικρό επιτελείο (headquarters), απλά και μόνο για την υποβοήθηση του βοσνιακού στρατού (ουσιαστικά την παροχή συμβουλών) για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αναζήτηση εγκληματιών πολέμου όπως ο Ράντοβαν Κάραζιτς και ο Ράτκο Μλάντιτς (Keohane, 2009). Κατόπιν αυτού, δόθηκε η ευκαιρία στην ΕΕ να αναλάβει τα ηνία μιας ειρηνευτικής αποστολής στην περιοχή της Βοσνίας, μια ιδέα που είχε παρατεθεί 2 χρόνια νωρίτερα στο Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ, τον Δεκέμβριο του 2002, και η οποία είχε παγώσει εξαιτίας του πολέμου στο Ιράκ και των διαφορετικών θέσεων που λάμβαναν τα κράτη – μέλη του NATO επί του θέματος. Έτσι, στις 22 Νοεμβρίου 2004, με το Ψήφισμα 1575 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, εξουσιοδοτούνται *«τα κράτη μέλη που ενεργούν μέσω ή σε συνεργασία με την ΕΕ για την δημιουργία μιας πολυεθνικής δύναμης σταθεροποίησης (EUFOR) ως νόμιμο διάδοχο της SFOR»* (UNSC Res. 1575).

Η στρατιωτική επιχείρηση EUFOR Althea, που πήρε την ονομασία της από την αρχαιοελληνική μυθολογική θεά της θεραπείας «Αλθαία», έλαβε σάρκα και οστά στις 02 Δεκεμβρίου 2004, με την αποστολή μιας στρατιωτικής δύναμης 7000 ανδρών στην περιοχή της Βοσνίας, με σκοπό την διατήρηση ενός ασφαλούς και ειρηνικού περιβάλλοντος στο πλαίσιο που καθορίστηκε από την Συνθήκη του Dayton. Σημαντική προσθήκη στο σημείο

αυτό είναι το γεγονός ότι, η επιχείρηση Althea, πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις πρόνοιες του Berlin Plus, γεγονός που σήμαινε ότι, η αλυσίδα διοίκησης (chain of command) ήταν αφενός υπόλογη στο Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ, αφετέρου δε, σε επιχειρησιακό επίπεδο, η διαχείριση πραγματοποιείτο από το NATO, και, με την πρόσβαση στους πόρους και τις δυνατότητες αυτού. Επιπλέον, η ανάπτυξη της δύναμης επιτεύχθηκε με σχετικά μεγάλη ευκολία καθώς το 80% των ανδρών της αποστολής ήταν ειρηνευτές της SFOR, οι οποίοι, βρίσκονταν ήδη στην Βοσνία και κατόπιν δικής τους επιθυμίας, αλλά και των Κυβερνήσεων τους, παρέμειναν εκεί για την επάνδρωση της Althea (Keohane, 2009).

Η παροχή των στρατευμάτων της δύναμης έγινε από 22 από τα τότε 25 κράτη – μέλη της ΕΕ (Δανία, Κύπρος και Μάλτα δεν συνείσφεραν) αλλά και από 12 χώρες εκτός της ΕΕ, όπως για παράδειγμα την Τουρκία, η οποία, απέστειλε μια δύναμη 450 στρατιωτών. Το επιχειρησιακό στρατηγείο της EUFOR εδράστηκε στο σημείο που χρησιμοποιούσε η SFOR, εξυπηρετώντας κατά αυτόν τον τρόπο την ομαλότερη συνεργασία μεταξύ NATO – ΕΕ, τόσο για την υλοποίηση των αποστολών όσο και για την ευκολότερη πρόσβαση στα περιουσιακά στοιχεία του NATO, αν αυτό γινόταν επιτακτική ανάγκη. Η EUFOR Althea κληρονόμησε τον αποτρεπτικό χαρακτήρα της προκατόχου της SFOR, σε μια περίοδο όπου, αν και η πιθανότητα έξαρσης εμφύλιων συγκρούσεων ήταν κάτι το σχετικά απομακρυσμένο, εν τούτοις, ο λαός της Βοσνίας δεν ήταν πεπεισμένος για το κατά πόσο η ΕΕ θα μπορούσε να αντικαταστήσει με επιτυχία τον στρατό του NATO.

Σε αυτό λοιπόν το επιχειρησιακό πλαίσιο, η πρώτη επιδίωξη της αποστολής ήταν να αποκαταστήσει μια σχέση αξιοπιστίας και εμπιστοσύνης με τον τοπικό πληθυσμό, στους «ρυθμούς» που προϋπήρχαν πριν την αποχώρηση της SFOR. Για την επίτευξη του προαναφερθέντος τα μέλη της αποστολής προέβησαν σε διάφορες ενέργειες με σκοπό την προβολή των ικανοτήτων τους, όπως για παράδειγμα ασκήσεις, περιπολίες αλλά και ενημέρωση του κόσμου για τις δραστηριότητες τους μέσω των Δικτύων Μαζικής

Ενημέρωσης. Όλα αυτά πραγματοποιήθηκαν με κύριο γνώμονα να υπερθεματίσουν ότι, η παρούσα αποστολή, ήταν πρακτικά το ίδιο πράγμα τόσο σε μέγεθος όσο και σε ικανότητες με αυτήν που αντικατέστησε, δηλαδή της SFOR. Ταυτόχρονα, η EUFOR, ανέλαβε την εκτέλεση αποστολών «συγκομιδής» (harvest operations) για την συλλογή παρανόμως διακινούμενου οπλισμού, αλλά και πληροφοριών σχετικά με παράνομες δραστηριότητες. Τα καθήκοντα όμως της δύναμης επεκτάθηκαν και στην παροχή βοήθειας στις τοπικές βοσνιακές αρχές τόσο για την σύλληψη εγκληματιών πολέμου όσο και για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος. Σύμφωνα με τον Στρατηγό Leakey, τον πρώτο διοικητή της EUFOR, το οργανωμένο έγκλημα αποτελούσε το νούμερο ένα κώλυμα για την σταθεροποίηση της ειρήνης στην περιοχή καθώς μέσα από τα δίκτυα αυτά πραγματοποιούνταν όλες οι παράνομες δραστηριότητες όπως το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, όπλων και ανθρώπων. Παράλληλα, η παροχή βοήθειας στις βοσνιακές αρχές, συνιστούσε και ένα αποτελεσματικό τρόπο ώστε να φανεί ο διαχωρισμός ανάμεσα σε EUFOR και SFOR, στην λογική της επιδίωξης για ανάκτηση της εμπιστοσύνης του τοπικού πληθυσμού (Keohane, 2009).

Σημαντικό δίλημμα που διαχώρισε τις απόψεις των κρατών – μελών στα δυο, υπήρξε η απόφαση που έπρεπε να ληφθεί σχετικά με το που θα έπρεπε να υπάγεται η IPU (Integrated Police Unit), η οποία αποτελείτο από 500 στρατονόμους, οι μισοί εκ των οποίων ήταν Ιταλοί Carabinieri. Μερικά κράτη – μέλη, όπως η Ισπανία, η Γαλλία και η Σουηδία, υποστήριξαν ότι η IPU δεν πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως οργανικό τμήμα της EUFOR, αλλά να μεταφερθεί υπό τις διαταγές της αστυνομικής αποστολής της ΕΕ στην Βοσνία, δηλαδή της EUPM, η οποία ήταν παρούσα στην Βοσνία από το 2003. Τα επιχειρήματα τους προς τούτο ήταν ότι τέτοιου είδους αστυνομικές αποστολές πρέπει να τίθενται υπό πολιτική διοίκηση και όχι στρατιωτική, καθώς και ότι, η IPU θα ενίσχυε τις ικανότητες της EUPM, στέλνοντας ταυτόχρονα το μήνυμα στους Βόσνιους ότι η ΕΕ είναι εκεί για να τους βοηθήσει να οικοδομήσουν καλύτερα τους πολιτικούς τους θεσμούς και να αναβαθμίσουν την

αστυνομική τους ικανότητα. Από την άλλη πλευρά, παρατέθηκε το επιχείρημα ότι η IPU αποτελεί βασικό συστατικό πυλώνα για την επιτυχία της EUFOR, αφού όπως αποδείχτηκε, βοήθησε σε πολύ μεγάλο βαθμό την SFOR να διαχειριστεί τις αστικές διαταραχές και να πατάξει το οργανωμένο έγκλημα. Τελικά επικράτησε το δεύτερο επιχείρημα και η IPU αποτέλεσε τμήμα της EUFOR, με τον Στρατηγό Leaky να την χρησιμοποιεί σε όλο το φάσμα των αποστολών, πραγματοποιώντας μάλιστα κοινές περιπολίες με βοσνιακούς συνοριοφύλακες.

Αυτός ο διττός ρόλος της EUFOR Althea, δεν άργησε να προκαλέσει διαταραχές και εντάσεις μεταξύ αυτής και της αστυνομικής αποστολής EUPM, η οποία είχε τεθεί σε λειτουργία από τις αρχές του 2003. Η συμμετοχή της EUFOR και σε μη στρατιωτικές αποστολές -κυρίως σε αποστολές πάταξης του οργανωμένου εγκλήματος μέσω της IPU- χωρίς όμως την προηγούμενη συνεννόηση με την EUPM, που αποτελούσε τον καθ' ύλην αρμόδιο φορέα για τέτοιου είδους δραστηριότητες, δημιούργησε ένα κλίμα αμοιβαίου ανταγωνισμού, παρά το γεγονός ότι οι δύο αποστολές βρίσκονταν στην Βοσνία ουσιαστικά για τον ίδιο σκοπό, η κάθε μία όμως με τις δικές τις αρμοδιότητες (Keohane, 2009). Έτσι το 2006, η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας, ήρθε να αποσαφηνίσει την κατάσταση και να λύσει τον γόρδιο δεσμό, καθιστώντας την EUPM, ως την πλέον υπεύθυνη για τις αποστολές πάταξης του εγκλήματος σε συνέργεια πάντα με τις τοπικές αρχές. Αυτή η απόφαση, οδήγησε σε ελάττωση των δραστηριοτήτων καταπολέμησης του εγκλήματος από μέρους της EUFOR, και ως επακόλουθο, την μείωση της δύναμης της κατά 2500 άνδρες.

Πράγματι, το να εξεταστεί ο βαθμός στον οποίο η επιχείρηση Althea πέτυχε τον σκοπό της στον μέγιστο βαθμό δεν είναι και το ευκολότερο πράγμα. Όταν η EUFOR ανέλαβε τα ηνία της αποστολής το 2004, η Βοσνία βρισκόταν για αρκετό καιρό σε κατάσταση σταθερότητας εξαιτίας της συμβολής του NATO στην διαχείριση της παρατεταμένης εθνοτικής σύγκρουσης. Συνεπώς, αντί για την διαχείριση της βίαιης και αιματηρής πτυχής αυτής της

διαμάχης, η Althea είχε απλά το έργο της συμβολής -ως ειρηνευτική δύναμη- για να αποτρέψει τυχόν αναζωπύρωση των διακοινοτικών ταραχών. Ακόμη όμως και υπό το πρίσμα μιας καθαρά ειρηνευτικής δύναμης, η παρουσία της EUFOR Althea είναι υψίστης σημασίας καθώς με τον αποτρεπτικό της χαρακτήρα έχει συμβάλει στην πρόληψη των εθνοτικών συγκρούσεων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι εκδηλώσεις μνήμης για την σφαγή στην Σρεμπρένιτσα και η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, γεγονότα τα οποία, με την συνδρομή της επιχείρησης δεν κλιμακώθηκαν σε νέες συγκρούσεις (Usanmaz, 2018).

Από εκεί και πέρα, η παρουσία της EUFOR Althea στην Βοσνία ήταν και είναι καθοριστική για την εξασφάλιση της σταθερότητας και την διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή. Σε αντίθεση με την SFOR, η αποστολή αυτή κατάφερε να αναπτύξει μια άριστη συνεργασία με την Βοσνιακή Κυβέρνηση που ενσαρκώθηκε στις κοινές τους δραστηριότητες με άριστα αποτελέσματα. Επιπλέον, έδωσε ένα γερό κτύπημα στο οργανωμένο έγκλημα, κατάφερε να κατασχέσει ένα μεγάλο αριθμό παράνομων όπλων, συνέβαλε στην αποναρκοθέτηση περιοχών, απότρεψε την παράνομη υλοτομία και το λαθρεμπόριο καυσίμων και συνέβαλε γενικότερα στην επιβολή του νόμου (Usanmaz, 2018). Βέβαια, παρά την όποια επιτυχία της EUFOR για την επίλυση των διακοινοτικών ταραχών στην Βοσνία άλλα και των επιμέρους προβλημάτων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, φαίνεται πως υπάρχει ακόμα ένα χάσμα που δεν έχει γεφυρωθεί πλήρως.

Η Perry (2019) υποστηρίζει πως, η κατάσταση όπως έχει διαμορφωθεί στην Βοσνία, δεν αντικατοπτρίζει συνθήκες πλήρους σταθερότητας αλλά συνιστά μια *παγωμένη σύγκρουση* ("*frozen conflict*") καθώς υπάρχουν ακόμη αρκετά ζητήματα τα οποία δεν έχουν διευθετηθεί οριστικά αλλά βρίσκονται στον «καταψύκτη», γεγονός που εγκυμονεί σωρεία κινδύνων. Όπως υποστηρίζει η Perry, μπορεί να έχει επιτευχθεί μια πολιτική μεταρρύθμιση για την δημιουργία ενός συστήματος διακυβέρνησης απαλλαγμένο από τις εθνικιστικές τάσεις που

υπήρχαν, όμως η εικόνα του εκλογικού συστήματος που παρουσιάζει τα εθνικιστικά κόμματα να δεσπόζουν, δείχνει πως το status quo μάλλον δεν έχει μεταβληθεί ουσιαστικά. Επιπλέον η Perry, απαριθμεί μια σειρά χαρακτηριστικών που εντοπίζει στην περίπτωση της Βοσνίας όπως για παράδειγμα συχνές διαφωνίες, αποσχιστικές τάσεις, διάσταση της μιας εθνικής ταυτότητας από την άλλη παρά το γεγονός ότι συνιστούν μαζί το ίδιο κράτος, και τονίζει πως η σύγκρουση έχει παγώσει προσωρινά εξαιτίας της παρουσίας διεθνών παραγόντων στην περιοχή. Ουσιαστικά, το μεγαλεπήβολο έργο άμβλυσης των εθνοτικών διαφορών δεν επιτεύχθηκε ποτέ, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως, η ειρήνη στην Βοσνία δεν είναι αυτοδύναμη και καθολική αλλά διακλαδώνεται στις δύο οντότητες που συνιστούν το ομοσπονδιακό κράτος.

Σημαντικά ευρήματα για την αξιολόγηση της επιτυχίας της EUFOR Althea παρέχει και η ποσοτική έρευνα των Page και Whitt (2020), οι οποίοι επιλέγουν την περίπτωση της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης για να εξετάσουν την επίδραση των ειρηνευτών στην άμβλυση των εθνοτικών συγκρούσεων. Τα αποτελέσματα της έρευνας τους έδειξαν πως υπάρχει μια αιτιώδης σχέση, και όχι απλά συσχέτιση (causation, not just correlation), μεταξύ της μείωσης της εθνοκεντρικής συμπεριφοράς του πληθυσμού και της παρουσίας των ειρηνευτών. Ουσιαστικά στις περιοχές στις οποίες είχαν αναπτυχθεί ειρηνευτικές δυνάμεις παρατηρήθηκε μείωση των εθνοκεντρικών τάσεων του πληθυσμού ενώ στις περιοχές που η αποστολή δεν ήταν παρούσα οι εθνοκεντρικές συμπεριφορές ήταν πολύ πιο αναζωπυρωμένες. Τα ευρήματα αυτά αντικατοπτρίζουν τον δυνητικά κρίσιμο ρόλο που διαδραματίζει η Althea στην Βοσνία για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των εθνοτικών ομάδων στις περιοχές όπου δραστηριοποιούνται. Μάλιστα, παρατηρήθηκε πως αυτό συνεχίζει να συμβαίνει ακόμα και μετά την αποχώρηση της αποστολής από μια περιοχή. Από την άλλη, οι Page και Whitt παρατήρησαν αύξηση του εθνοκεντρισμού σε περιοχές όπου η Althea είναι απύσχα, και κυρίως στην Σέρπσκα, γεγονός που αποτελεί άλλη μια επιβεβαίωση τόσο της

σημαντικότητας παραμονής της αποστολής στην Βοσνία όσο και της τραγικής αλήθειας της μη γεφύρωσης των εθνοτικών διαφορών.

5.2 Αποστολή Κράτους Δικαίου EULEX Kosovo

5.2.1 Σύντομο Ιστορικό

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η άνοδος του γιουγκοσλαβικού Κομμουνιστικού Κόμματος έφερε νέα δεδομένα στην πολιτική σκακιέρα, οδηγώντας στην οικοδόμηση ενός σοσιαλιστικού ομοσπονδιακού κράτους που αναγεννήθηκε από τις στάχτες της πρώτης Γιουγκοσλαβίας, που αποτελείτο από τα βασίλεια των Σέρβων, των Κροατών, και των Σλοβένων. Η νεοσύστατη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, με ηγέτη τον Τίτο, περιλάμβανε 6 ομόσπονδα κράτη (Κροατία, Σερβία, Σλοβενία, Βοσνία – Ερζεγοβίνη, Μακεδονία και Μαυροβούνιο) καθώς και δύο αυτόνομες επαρχίες (Βοϊβοδίνη και Κόσοβο). Αυτή η εθνοτική ετερογένεια που παρουσίαζε η Γιουγκοσλαβία υπήρξε και η αιτία για την δημιουργία προβλημάτων συνύπαρξης μεταξύ των εθνοτικών της ομάδων αλλά και η γενεσιουργός σπίθα για την εκδήλωση αποσχιστικών τάσεων από μέρους των ομόσπονδων δημοκρατιών. Ο χειρισμός αυτών των ζητημάτων γινόταν με αρκετή επιτυχία από την ηγεσία του Τίτο, η οποία με σύνθημα «αδελφосύνη και ενότητα» κατάφερε να αμβλύνει το πρόβλημα των εθνοτικών αντιπαραθέσεων και να εγκαταστήσει το ιδεώδες της αρμονικής συμβίωσης στο πλαίσιο μιας ενιαίας γιουγκοσλαβικής ταυτότητας. Μετά τον θάνατο του Τίτο το 1980, καμία πολιτική εξουσία δεν στάθηκε ικανή να συνεχίσει το έργο της επίλυσης των εθνοτικών διαφορών εντός της Γιουγκοσλαβίας με αποτέλεσμα να προκληθεί μια κρίση σε όλα τα επίπεδα που τελικά οδήγησε στην διάλυση της.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, διαμορφώθηκε και η νεότερη ιστορία του Κοσόβου, αφού, από τις αρχές του 19ου αιώνα, η παρουσία τόσο των Σέρβων όσο και των Αλβανών στην περιοχή, έφερε στο προσκήνιο ανταγωνιστικές αξιώσεις που αφορούσαν την ιστορία αλλά και την εθνική ταυτότητα της περιοχής. Για τους Σέρβους, το Κοσσυφοπέδιο θεωρείτο ο πυρήνας του ένδοξου μεσαιωνικού Σερβικού Βασιλείου, με σημαντικότερο γεγονός την μάχη του Κοσσυφοπεδίου το 1389, μεταξύ των Σέρβων και των Οθωμανών, που αποτελούσε τον συνδετικό κρίκο μεταξύ του μεσαιωνικού βασιλείου και της ανάδυσης της σύγχρονης σερβικής εθνικής συνείδησης. Στην αντίπερα όχθη, για τον αλβανικό πληθυσμό, το Κόσοβο είχε συνδεθεί με την διαμόρφωση της αλβανικής εθνικής ταυτότητας και κυρίως η πόλη Prizren στην οποία οι Αλβανοί το 1878 είχαν δημιουργήσει μια πολιτική οργάνωση με το όνομα «League of Prizren» με σκοπό να υποστηρίξει την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επί των αλβανικών πληθυσμών του Κοσόβου (Smith & Latawski, 2003). Υπό αυτό το πρίσμα, το Κόσοβο αποτέλεσε το μήλο της έριδος μεταξύ Σέρβων και Αλβανών, με τις δυο πλευρές να επιθυμούν να εγκαταστήσουν το δικό τους εθνικό ιδεώδες στην διαχρονική πορεία της περιοχής.

Με το τέλος του Α' Βαλκανικού πολέμου, και παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του αποτελείτο από Αλβανούς, το Κόσοβο έγινε και επίσημα κομμάτι της Σερβίας γεγονός που προκάλεσε την δυσαρέσκεια της αλβανικής πλειοψηφίας. Το Κόσοβο παρέμεινε κάτω από την Σερβική «ομπρέλα» μέχρι το τέλος του II Παγκοσμίου Πολέμου, όπου και αναγνωρίστηκε ως αυτόνομη περιοχή της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Μάλιστα, το 1974, ο Στρατάρχης Τίτο, παρείχε στις δύο αυτόνομες περιοχές, Κόσοβο και Βοϊβοντίνια, αυξημένες αρμοδιότητες καθώς και ένα διευρυμένο σύνολο πολιτικών δικαιωμάτων κυρίως για θέματα εσωτερικής πολιτικής όπου οι αποφάσεις λαμβάνονταν από το τοπικό κοινοβούλιο (το οποίο αποτελείτο κυρίως από αλβανόφωνους), με ταυτόχρονη αντιπροσώπευση στην Κεντρική Κυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας κατά τις γενικές συνελεύσεις. Με τον θάνατο του Τίτο, ο σερβικός

εθνικισμός άρχισε να αναζωπυρώνεται ενάντια στην «αλβανοκρατούμενη» κυβέρνηση του Κοσόβου, η οποία είχε χορτάσει ένα σημαντικό βαθμό αυτονομίας ως μέρος της Κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας. Η σερβική μειονότητα (10% του συνολικού πληθυσμού) επιθυμούσε την επανένταξη του Κοσόβου στην σερβική εξουσία και ταυτόχρονα τον τερματισμό της αυτονομίας του, ενώ στο αντίπαλο στρατόπεδο είχαν ξεσπάσει μαζικές διαμαρτυρίες των Αλβανών με αίτημα την ενσωμάτωση του Κοσόβου στην Αλβανία.

Και πράγματι, η αυτονομία του Κοσόβου διατηρήθηκε μέχρι το 1989, όταν ο τότε πρόεδρος της Σερβίας Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς έθεσε το Κόσοβο υπό τον έλεγχο της Σερβίας. Αυτό το γεγονός εξόργισε τους Αλβανούς, οι οποίοι, το 1991 προέβησαν σε ανακήρυξη δικού τους ανεξάρτητου κράτους εντός της επικράτειας του Κοσσυφοπεδίου, οικοδομώντας δικούς τους θεσμούς όπως εκπαιδευτικό σύστημα, επιχειρήσεις κλπ., με σκοπό την απόκτηση της ανεξαρτησίας τους χωρίς την καταφυγή σε βίαιες ενέργειες. Αυτή η πολιτική της παθητικής αντίστασης εκ μέρους των Αλβανών, αν και δεν άρεσε στον Μιλόσεβιτς, εν τούτοις κατάφερε να διατηρήσει το Κόσοβο σε μια κατάσταση σταθερότητας, καθώς, λόγω και της στρατιωτικής υπεροχής της Σερβίας αλλά και των άλλων ανοιχτών μετώπων (πολιορκία στο Σεράγεβο) κράτησαν το βλέμμα των Σέρβων στραμμένο αλλού.

Η κατάσταση παρέμεινε σταθερή μέχρι το σημείο όπου δύο γεγονότα έφεραν νέα δεδομένα στο πολιτικό προσκήνιο. Το πρώτο γεγονός ήταν η Συνθήκη του Dayton, με την οποία τερματίστηκε ο πόλεμος στην Βοσνία – Ερζεγοβίνη και δόθηκε ένα τέλος στις συγκρούσεις μεταξύ Σέρβων και Κροατών. Οι Αλβανοί Κοσοβάροι θορυβήθηκαν από την καθοριζόμενα στην παρούσα Συνθήκη καθώς παρατήρησαν ότι δεν προβλεπόταν καμία ρύθμιση για το μέλλον του Κοσσυφοπεδίου και άρχισαν να κάνουν δεύτερες σκέψεις σχετικά με την εφαρμογή ενός σχεδίου ένοπλης αντίστασης. Το δεύτερο γεγονός, που ήταν άρρηκτα συνυφασμένο με το πρώτο, ήταν η ενίσχυση του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (UCK) το 1997 με σημαντικό οπλισμό, κατόπιν μετάπτωσης της Αλβανίας σε καθεστώς

αναρχίας. Ο UCK υπήρχε ήδη από το 1991, όμως λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων του παρέμενε μέχρι τότε ουσιαστικά ανενεργός.

Έτσι από το 1996 και μετά, το Κόσοβο, σηματοδοτήθηκε από μια σειρά ένοπλων συγκρούσεων μεταξύ του UCK και των Σερβικών Δυνάμεων. Ο UCK επιδόθηκε σε μια σειρά επιθέσεων ενάντια στις σερβικές στρατιωτικές και αστυνομικές εγκαταστάσεις, με τις σερβικές δυνάμεις να απαντούν με την χρήση βίας εκ μέρους της αστυνομίας αλλά και με επιθέσεις που παραβίαζαν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Το Κόσοβο διατηρήθηκε σε εμπόλεμη κατάσταση μέχρι και το 1999, χρονικό διάστημα στο οποίο διαπράχθηκαν πολλά εγκλήματα πολέμου με αποτέλεσμα 800 χιλιάδες άτομα να προσφύγουν σε γειτονικές χώρες και άλλες 500 χιλιάδες να μετατοπιστούν εσωτερικά (Friedrich, 2005).

Τα γεγονότα αυτά έκαναν την εμπλοκή του NATO επιτακτική ανάγκη, με αποτέλεσμα οι νατοϊκές δυνάμεις, στις 24 Μαρτίου 1999, να προβούν σε βομβαρδισμούς στρατιωτικών αλλά και πολιτικών στόχων που κράτησαν για 78 ολόκληρες μέρες, και ανάγκασαν τον Μιλόσεβιτς να υποχωρήσει από κάθε προσπάθεια εθνοκάθαρσης των Αλβανών του Κοσόβου. Ο πόλεμος τερματίστηκε και επίσημα τον Ιούνιο του 1999 με την υπογραφή μιας Συνθήκης στην πόλη Κουμάνοβο, μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας στις Γιουγκοσλαβίας (Σερβία και Μαυροβούνιο) και της διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης KFOR του NATO, βάση της οποίας θα αποσύρονταν όλες οι γιουγκοσλαβικές δυνάμεις από την περιοχή και ο έλεγχος του Κοσσυφοπεδίου θα περνούσε στα χέρια του Ο.Η.Ε με την εγκατάσταση της UNMIK (Προσωρινή Αποστολή Ειρήνης των Ηνωμένων Εθνών) για την διασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας στο Κόσοβο. Σημαντικό ήταν και το Ψήφισμα 1244 του UNSC της 10 Ιουνίου 1999, το οποίο και καθόρισε πως λόγω της αστάθειας στην περιοχή θα αναπτυχθεί ένας διεθνής παράγοντας υπό την αιγίδα του ΟΗΕ (UNMIK), για να αναλάβει την προσωρινή πολιτική διοίκηση του Κοσόβου.

5.2.2 Αποστολή EULEX Kosovo

Η πρώτη νύξη για την εμπλοκή της ΕΕ στο Κόσοβο έγινε τον Δεκέμβριο του 2005, όταν το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών χαιρέτησε την κοινή Έκθεση του Υπατου Εκπρόσωπου της ΕΕ για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας Javier Solana και του τότε Φιλανδού Επίτροπου Olli Rehn σχετικά με τον μελλοντικό ρόλο και την συμβολή της ΕΕ στο Κοσσυφοπέδιο, που προέβλεπε μεταξύ άλλων και το ενδεχόμενο προετοιμασίας μιας ολοκληρωμένης αποστολής στο πλαίσιο της τότε ΕΠΑΑ για την εγκαθίδρυση ενός κράτους δικαίου στην περιοχή. Η παραπάνω έκθεση αποτελούσε και απόρροια της ανάθεσης εκ μέρους του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ στον πρώην Φιλανδό Πρόεδρο Martti Ahtisaari ενός ερευνητικού έργου σχετικά με την εύρεση βιώσιμων λύσεων για τη διευθέτηση του μελλοντικού καθεστώτος του Κοσόβου. Το 2007, μετά από δύο χρόνια ενδελεχούς έρευνας, ο Ahtisaari παρουσίασε την πρότασή του, με την οποία, εισηγήθηκε την «επιτηρούμενη ανεξαρτησία» ως την μόνη βιώσιμη λύση για την περίπτωση του Κοσόβου. Η πρόταση θα έδινε ένα τέλος στο Ψήφισμα 1244 και θα επέτρεπε την αποχώρηση της UNMIK καθώς προνοούσε την παρουσία ενός Διεθνή Αντιπροσώπου Πολιτών (International Civilian Representative) που θα ήταν ταυτόχρονα και ο Ειδικός Εντεταλμένος της ΕΕ, η αρμοδιότητα του οποίου θα ήταν να επιβλέπει και να επιτηρεί αν το ανεξάρτητος κράτος του Κοσόβου τηρεί τα καθοριζόμενα στην συμφωνία.

Η σθεναρή όμως αντίσταση της Σερβίας αλλά και η άκαμπτη στάση της Ρωσίας που απείλησε με την χρήση βέτο σε περίπτωση έγκρισης του Συμβουλίου Ασφαλείας της πρότασης του Ahtisaari, οδήγησαν τελικά στην μονομερή ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου στις 17 Φεβρουαρίου 2008. Μερικές μέρες πριν, στις 4 Φεβρουαρίου 2008, και λόγω της προφανούς αδυναμίας των εμπλεκομένων μερών να καταλήξουν σε συναινετική λύση, το Συμβούλιο της ΕΕ εγκρίνει την κοινή δράση για την ίδρυση της EULEX Kosovo,

με επικεφαλής τον Ειδικό Αντιπρόσωπο (EUSR) και Ανώτατο Ολλανδό Διπλωμάτη Pieter Feith.

Ως κεντρικός στόχος της αποστολής καθορίστηκε η παροχή βοήθειας και η υποστήριξη των θεσμών, των δικαστικών αρχών και των διαδικασιών επιβολής του νόμου προκειμένου να εξελιχθούν σε διακρατικές υπηρεσίες και να λειτουργούν ανεξάρτητα από πολιτικές παρεμβάσεις και σύμφωνα με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα. Μερικές λοιπόν από τις αρμοδιότητες της αποστολής ήταν να παρακολουθεί, να καθοδηγεί και να συμβουλεύει τις αρμόδιες αρχές, να συμβάλλει στην πάταξη του οικονομικού εγκλήματος καθώς και να καταπολεμά την διαφθορά προς επιβολή της δημόσιας τάξης. Προς επίτευξη τούτου η αποστολή προμηθεύθηκε με περιορισμένης φύσεως εκτελεστικές εξουσίες στους τομείς της αστυνόμευσης και του δικαστικού τομέα, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα διεξαγωγής έρευνας, προσαγωγής ατόμων σε δίκη καθώς και ανατροπή των αποφάσεων των τοπικών αρχών σε περίπτωση που κάτι τέτοιο κρινόταν αναγκαίο (Grevi, 2009).

Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου βρήκε αντίθετους τους Σέρβους, οι οποίοι αποστασιοποιήθηκαν από κάθε μορφή σύμπραξης που είχαν με τις τοπικές αρχές και άρχισαν να δημιουργούν δικές τους ομάδες τοπικής αυτοδιοίκησης κυρίως στην περιοχή βόρεια του ποταμού Ibar, όπου και κατοικούσε ο μισός τους πληθυσμός. Αυτό, ήρθε να προσθέσει αρκετά εμπόδια στην ομαλή διεξαγωγή της επιχείρησης EULEX Kosovo καθώς επικρατούσε μεγάλη σύγχυση ως προς το εφαρμοστέο ανά περίπτωση δίκαιο αφού οι Σέρβοι επέμεναν στην εφαρμογή του λεγόμενου νόμου της UNMIK ή παλαιότερων Γιουγκοσλαβικών νόμων ενώ στην υπόλοιπη επικράτεια του Κοσόβου είχαν θεσπιστεί νέες νομοθεσίες. Επιπρόσθετα, οι Σέρβοι είχαν επιτεθεί και κατέστρεψαν δυο συνοριακά σημεία (πύλη 1 και πύλη 31), ενώ τον Μάρτιο έκαναν κατάληψη στο κτήριο του Δικαστηρίου στην Βόρεια Μιτροβίτσα.

Ένα άλλο πρόβλημα κατά την έναρξη της αποστολής υπήρξε η αδυναμία συνύπαρξης μεταξύ της UNMIK και της EULEX καθώς η μη υλοποίηση του σχεδίου Ahtisaari

διατηρούσε ακόμα την UNMIK ως τον κύριο διοικητικό φορέα του Κοσόβου (σύμφωνα με όσα καθορίστηκαν στο Ψήφισμα 1244) χωρίς την πρόνοια για την απαιτούμενη μεταβίβαση εξουσίας και εξοπλισμού στην EULEX (Grevi, 2009). Το παραπάνω έδωσε πρόσφορο έδαφος στην Ρωσία να αμφισβητήσει την νομιμότητα της EULEX στο Συμβούλιο Ασφαλείας ισχυριζόμενη πως μια τέτοια αποστολή δεν εμπίπτει στις πρόνοιες του Ψηφίσματος 1244 και για αυτό το λόγο είναι εξίσου παράνομη όπως και η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου (De Wet, 2009). Τις ίδιες ανησυχίες έτρεφαν και άλλα κράτη της ΕΕ όπως για παράδειγμα η Ισπανία, η οποία έδειξε απροθυμία να συνεργαστεί λόγω αυτής της επίμονης αβεβαιότητας σχετικά με την νομιμότητα της EULEX. Πολύ σημαντικό επίσης είναι και το χάσμα που επικρατούσε μεταξύ των κρατών – μελών ως προς την αναγνώριση του Κόσοβου καθώς ορισμένα από αυτά αναγνώρισαν επισήμως την ανεξαρτησία του ενώ κάποια άλλα αρνούσαν να το πράξουν (Grevi, 2009).

Στο επιχειρησιακό κομμάτι, η αποστολή εισήλθε σε μαχητική ικανότητα στις 9 Δεκεμβρίου 2008 και ανέλαβε πλήρη λειτουργική δράση από τις 6 Απριλίου 2009 και μετά όπου και άσκησε τακτικά και ολοκληρωμένα τα καθήκοντα της. Οι αξιωματούχοι της EULEX κατάφεραν μέχρι τον Ιούνιο του 2009 να χαρτογραφήσουν τις δομές της κρατικής μηχανής αλλά και τους θεσμούς του Κοσόβου προκειμένου να εντοπίσουν τα αδύνατα σημεία και να τα βελτιώσουν. Η προκύπτουσα εικόνα έδειχνε σοβαρές θεσμικές αδυναμίες κυρίως στους τομείς της αστυνόμευσης, της δικαιοσύνης αλλά και των τελωνείων. Διαπιστώθηκαν ελλείψεις σε δυνατότητες εκμετάλλευσης πληροφοριών εκ μέρους του αστυνομικού σώματος, άσκηση πολιτικής επιρροής στην δικαστική εξουσία, καθώς και στελέχωση διάφορων θέσεων με μη ικανά ηγετικά πρόσωπα. Η παρουσία όμως της EULEX υπήρξε καθοριστική. Σύμφωνα με Έκθεση του Δικαστικού Συμβουλίου και του Ανώτερου Δικαστηρίου του Κοσσυφοπεδίου, για το έτος 2009, η αποστολή κατόρθωσε να υποστηρίξει την σύνταξη εθνικής στρατηγικής για το οργανωμένο έγκλημα, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την διαχείριση των συνόρων καθώς και να συμβάλει στην αναδιάρθρωση

της αστυνομικής υπηρεσίας και στην πάταξη της διαφθοράς και του ξεπλύματος μαύρου χρήματος.

Πέραν της αρωγής που παρείχε στις τοπικές αρχές για την οικοδόμηση των θεσμών, η αποστολή ενεπλάκη και σε μια σειρά εκτελεστικών καθηκόντων σε συνεργασία πάντοτε με τους αρμόδιους τοπικούς φορείς. Συνέβαλε στην επαναλειτουργία των Πυλών 1 και 31 που είχαν υποστεί ζημιές και είχαν απενεργοποιηθεί από τους Σέρβους στις βίαιες ταραχές που προέκυψαν μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Από τον Δεκέμβριο του 2008 η παρουσία της αποστολής στις δύο πύλες με τελωνειακούς υπαλλήλους αλλά και αστυνομικούς συνοριοφύλακες σύντεινε στην αποκατάσταση του ελέγχου σε αυτές τόσο όσο αφορά την είσπραξη των τελωνειακών εσόδων όσο και στην συλλογή δεδομένων καθ' όλη την διάρκεια του 24ώρου. Στον τομέα της αστυνόμευσης, η αποστολή συνέβαλε στην δημιουργία μιας μικτής αστυνομικής μονάδας που αποτελείτο από Σέρβους, Βόσνιους αλλά και Αλβανούς στην περιοχή της Βόρειας Μιτροβίτσας, ενώ ταυτόχρονα η αστυνομία της EULEX λειτούργησε ως ρυθμιστικός παράγοντας για την αποκατάσταση της δημόσιας τάξης όπου αυτό χρειάστηκε, όπως για παράδειγμα τον Μάιο του 2009 σε διαδηλώσεις που πραγματοποίησαν οι Σέρβοι για να διαμαρτυρηθούν για την παρατεταμένη διακοπή της ηλεκτρικής ενέργειας από τον ΚΕΚ, το πάροχο ενέργειας του Κοσόβου (Grevi, 2009).

Επιπρόσθετα, μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 2009 πραγματοποιήθηκαν περισσότερες από 100 ακροάσεις από μικτές δικαστικές ομάδες στις οποίες λάμβαναν μέρος και δικαστές της EULEX ενώ μέχρι τα τέλη του Μάη είχαν εκδοθεί 16 αποφάσεις για εγκληματικές ενέργειες και για τους πρώτους 9 μήνες οι εισαγγελείς της EULEX είχαν εμπλακεί σε 467 διώξεις. Το δικαστήριο της Μιτροβίτσας που είχε κλείσει κατόπιν της επίθεσης που δέχτηκε από τους Σέρβους, επαναλειτούργησε με την συνδρομή της αποστολής, γεγονός που θεωρείται ως μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες της EULEX.

Στις 8 Ιουνίου 2018, μετά από 10 χρόνια λειτουργίας της αποστολής, το Συμβούλιο της ΕΕ αποφάσισε να αλλάξει την εντολή (mandate) της EULEX καταργώντας ουσιαστικά το ένα από τα δύο σκέλη αποστολών της και συγκεκριμένα αυτό που είχε να κάνει με τον δικαστικό τομέα. Συγκεκριμένα αποφασίστηκε ότι το Κόσοβο θα αναλαμβάνει εξολοκλήρου την ευθύνη για την πραγματοποίηση των δικαστικών ερευνών καθώς και για τις διώξεις άλλα και τις δίκες (consilium.europa.eu).

5.3 Στρατιωτική Επιχείρηση EUFOR Libya

Το 2011 υπήρξε καθοριστική χρονιά για τις μετέπειτα εξελίξεις στη χώρα της Λιβύης, αφού, οι αντικαθεστωτικές δυνάμεις είχαν εγκαθιδρύσει κυβέρνηση στη Βεγγάζη με το όνομα *Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο* με σκοπό την ανατροπή της κυβέρνησης του Gaddafi και την διενέργεια εκλογών. Μέχρι τον Αύγουστο του 2011 είχαν καταφέρει να ανακτήσουν πολλές από τις χαμένες περιοχές συμπεριλαμβανομένου και της πρωτεύουσας Τρίπολης. Στις 20 Οκτωβρίου 2011, έλαβαν χώρα οι τελευταίοι βομβαρδισμοί στη Σύρτη, με αποτέλεσμα ο Gaddafi που είχε καταφύγει εκεί, να συλληφθεί από τους επαναστάτες και να εκτελεστεί. Κατά τον εμφύλιο αυτό πόλεμο σκοτώθηκαν περίπου 30.000 Λίβυοι.

Το NATO είχε δείξει από την αρχή ότι δεν είχε καμία πρόθεση να εμπλακεί ενεργά στον εμφύλιο της Λιβύης και έδειξε προθυμία να επιτρέψει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να αναλάβει τα ηνία μιας στρατιωτικής επιχείρησης στην περιοχή. Οι πρώτες αντιδράσεις της ΕΕ για την κρίση στην Λιβύη εκφράστηκαν από την Ύπατη Εκπρόσωπο για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (HR), κυρία Catherin Ashton, στις 20 Φεβρουαρίου 2011, η οποία δήλωσε ότι ανησυχεί ιδιαίτερα για τα γεγονότα που εκτυλίσσονται στη Λιβύη και προέτρεψε τις αρχές της Λιβύης να αποφύγουν τη χρήση βίας κατά των ανταρτών (Ashton, 2011). Ακολούθησε το Ψήφισμα 1970 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το

οποίο προέβλεπε παραπομπή της κυβέρνησης Gaddafi στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, την επιβολή κυρώσεων καθώς και το εμπάργκο όπλων (Res, 1970). Λόγω όμως της κλιμάκωσης της κρίσης, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, επανήλθε στις 11 Μαρτίου 2011 με το Ψήφισμα 1973 το οποίο αποσκοπούσε στην καθιέρωση μιας ζώνης απαγόρευσης πτήσεων (no-fly zone), ενώ ταυτόχρονα εξουσιοδοτούσε όλα τα κράτη-μέλη να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των αμάχων, νομιμοποιώντας μάλιστα και την ανάληψη στρατιωτικών επιχειρήσεων στην περιοχή (Res, 1973).

Έτσι, την 1 Απριλίου 2011, το Συμβούλιο της ΕΕ εγκρίνει την υλοποίηση της στρατιωτικής επιχείρησης EUFOR Libya, με κύριο γνώμονα την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και την ένοπλη συνοδεία των ανθρωπιστικών αποστολών. Βασική προϋπόθεση όμως για την έναρξη της επιχείρησης υπήρξε η υποβολή σχετικού αιτήματος από το Γραφείο των ΗΕ για τον Συντονισμό των Ανθρωπιστικών Υποθέσεων (UN OCHA) (Pommier, 2011). Ακολούθησε συνεδρίαση μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών-μελών στις 12 Απριλίου 2011 στο Λουξεμβούργο, για να αποφασιστεί κατά πόσο η ΚΠΑΑ θα πρέπει να παρέμβει με στρατιωτική ισχύ αν αυτό απαιτηθεί (Marchi, 2017).

Η συζήτηση που πραγματοποιήθηκε στο Λουξεμβούργο φανέρωσε τις αντίθετες θέσεις που υπήρχαν μεταξύ των διάφορων υπουργών. Αρκετοί συμφώνησαν πως η ανάληψη μιας στρατιωτικής δράσης, θα έθετε σε κίνδυνο όλες τις προσπάθειες που είχε καταβάλει ο ΟΗΕ μέχρι εκείνη την ώρα, λόγω της παρουσίας του ΟΗΕ σε περιοχές οι οποίες βρίσκονταν κάτω από τις δυνάμεις του Gaddafi όπως για παράδειγμα η πόλη Μισράτα. Συγκεκριμένα, ο Ιταλός υπουργός πρόβαλε το επιχείρημα ότι, αφού ο σκοπός είναι η παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας δεν είναι λογικό να διεξαχθεί μια επιχείρηση στρατιωτικού τύπου που θα δημιουργήσει εκ νέου ζητήματα ασφαλείας. Επιπρόσθετα, ένα άλλο επιχείρημα που είχε παρατεθεί από πολλούς είναι ότι η ΕΕ υιοθετεί μια ναρκισσιστική πολιτική, αφού επιλέγει να υλοποιήσει μια στρατιωτική επιχείρηση θέλοντας απλά και μόνο να δείξει πως διαθέτει

ικανότητες στρατιωτικού σχεδιασμού, ακόμα και με την απουσία του ΝΑΤΟ. Επιπλέον, υπήρχε η έντονη ανησυχία σχετικά γεγονός ότι η απόφαση για τον τερματισμό της αποστολής θα ήταν πάρα πολύ χρονοβόρα μέχρι να καθοριστεί επακριβώς το πού και το πώς θα γίνει κάτι τέτοιο (Marchi, 2017).

Μέσα σε όλο αυτό το κλίμα διχασμού μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, ο στρατιωτικός σχεδιασμός της επιχείρησης είχε επικεντρωθεί σε 4 σενάρια σε περίπτωση που κληθεί από το UN OCHA να λάβει δράση:

- (1) Συνοδεία της φάλαγγας των οχημάτων αυτών που παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια
- (2) Διάσωση των ατόμων που παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια
- (3) Εξασφάλιση του λιμένα της Μισράτα
- (4) Διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ασφάλειας των ομάδων ανθρωπιστικής βοήθειας.

Έτσι, ανάλογα και με το σενάριο, οι μάχιμες ομάδες δεν θα είχαν καθαρά ρόλο μάχης αλλά περιορίζονταν στη προστασία του ανθρωπιστικού προσωπικού σε ενδεχόμενη απειλή της ζωής του. Αυτός ο προσανατολισμός της επιχείρησης προς τις ανθρωπιστικές πτυχές της κρίσης ήταν αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ήταν η μόνη κοινή γραμμή που μπορούσαν να βρουν τα κράτη για να αναλάβουν συλλογική δράση. Βέβαια παρά τον όλο προγραμματισμό που έγινε, η επιχείρηση αυτή παρέμεινε περισσότερο ως μια "συμβολική χειρονομία" παρά ως μια απάντηση στις απαιτήσεις του ΟΗΕ. Στις 20 Απριλίου 2011, όταν ρωτήθηκε η αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας Ανθρωπιστικών Υποθέσεων του ΟΗΕ, κυρία Valerie Amos, σχετικά με την χρησιμότητα των ευρωπαϊκών στρατευμάτων στη Λιβύη, αυτή εξέφρασε τις ανησυχίες για το χάσμα μεταξύ ανθρωπιστικής βοήθειας και στρατιωτικής επέμβασης και δήλωσε πως η ανάληψη της στρατιωτικής επιχείρησης EUFOR Libya θα ήταν η έσχατη λύση (Fabbri, 2014). Το τελικό αποτέλεσμα ήταν απογοητευτικό. Η εν λόγω στρατιωτική ανθρωπιστική επιχείρηση, παρά το γεγονός ότι είχε ανακοινωθεί την 1 Απριλίου 2011, ποτέ δεν αναλήφθηκε στην πραγματικότητα, αφού οι έντονοι προβληματισμοί του

ΟΗΕ οδήγησαν το UN OCHA στο να μην υποβάλλει ποτέ σχετικό αίτημα για υλοποίηση της επιχείρησης.

5.4 Απολογισμός των 3 επιχειρήσεων

Είναι προφανές ότι, και οι τρεις επιχειρήσεις που αναλύθηκαν προηγουμένως, αν και δεν παρουσιάζουν καμία συμμετρία ως προς τα κίνητρα και τους στόχους τους, οδηγούν τόσο σε κάποια θετικά συμπεράσματα όσο αφορά το τελικό επιθυμητό αποτέλεσμα (με εξαίρεση την περίπτωση της Λιβύης) άλλα και σε κάποια απογοητευτικά δεδομένα. Πιο πάνω έγινε παρουσίαση μιας ειρηνευτικής επιχείρησης με στρατιωτικούς πόρους (EUFOR Althea), μιας εκτελεστικής επιχείρησης κράτους δικαίου (EULEX Kosovo) και μιας εν δυνάμει στρατιωτικής αποστολής (EUFOR Libya) που φανέρωσαν πως η ΕΕ, αν και έχει πετύχει αρκετά στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, εν τούτοις δείχνει να μην είναι ακόμα ο κατάλληλος παράγοντας για την διαχείριση κρίσεων, γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εσωτερικές διαμάχες που προκλήθηκαν μεταξύ των ιδίων των κρατών - μελών.

Στην περίπτωση της Βοσνίας, η οποία θεωρείται η πιο επιτυχημένη επιχείρηση της ΕΕ, καταλυτικός παράγοντας για την ομαλή εγκατάσταση της αποστολής ήταν το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των ατόμων που θα επάνδρωναν την αποστολή ήταν ειρηνευτές της SFOR, οι οποίοι, βρίσκονταν ήδη στην Βοσνία και οι οποίοι παρέμειναν στην περιοχή εθελοντικά για την στελέχωση της Althea. Αν κάτι τέτοιο δεν συνέβαινε ενδεχομένως να υπήρχε μεγαλύτερη χρονοτριβή για την ενεργοποίηση της επιχείρησης λόγω της δυσκολίας εύρεσης του απαιτούμενου προσωπικού. Από εκεί και πέρα, η συμβολή της επιχείρησης ήταν τεράστια σε όλες τις εκφάνσεις της. Η EUFOR ενεπλάκη ενεργά στον αφοπλισμό της Βοσνίας πετυχαίνοντας την περισυλλογή τεράστιων αποθεμάτων παράνομου οπλισμού από τον τοπικό πληθυσμό, συνέβαλε στην πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος με την

επιχείρηση Spring Clean του 2005, εκπαίδευσε τους τοπικούς φορείς σε διαδικασίες αποναρκοθέτησης ναρκοπεδίων που προκαλούσαν συνεχώς ανθρώπινες απώλειες και πρόσφερε στην ασφάλεια των μειονοτήτων και την μείωση των βίαιων συγκρούσεων (Maczynska, 2012). Παρ' όλα αυτά η ανταγωνιστική δράση μεταξύ EUFOR και EUPM κατά τα πρώτα στάδια συνύπαρξής τους και ο διχασμός των κρατών – μελών σχετικά με τις αποστολές που θα έπρεπε να υλοποιεί η κάθε μία, τάραξε λίγο τα νερά και προκάλεσε σύγχυση ως προς την υλοποίηση των αποστολών αλλά και την δυσπιστία των Βοσνίων προς της επιχειρησιακές ικανότητες της ΕΕ. Συμπληρωματικά με τα ανωτέρω, κατά τα πρώτα στάδια υλοποίησης της EUFOR, ο Στρατηγός Leaky δεν είχε την απαιτούμενη καθοδήγηση από τις Βρυξέλλες με αποτέλεσμα πολλές φορές να λαμβάνει μόνος του σοβαρές αποφάσεις. Το γεγονός αυτό δεν άρεσε καθόλου στους Σέρβους, οι οποίοι διαπίστωσαν πως η ΕΕ είναι ένας αδύνατος παίχτης που δεν μπορεί να ελέγξει τις αποφάσεις του προσωπικού της (Maczynska, 2012). Τέλος, όπως είδαμε και προηγουμένως, η παρουσία της αποστολής ήταν καθοριστική, όμως, σε αρκετές περιοχές οι εθνικιστικές τάσεις δεν έχουν υποχωρήσει, γεγονός που αφήνει περιθώρια για αναζωπύρωση συγκρούσεων σε μελλοντικό χρόνο.

Εξετάζοντας την αποστολή κράτους δικαίου στο Κόσοβο, μπορούμε να είμαστε αρκετά αισιόδοξοι για αυτά που πέτυχε η αποστολή όλα αυτά τα χρόνια, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν και κάποια μελανά σημεία στο προσκήνιο. Με βάση την ανάλυση μας είδαμε πως η EULEX κατάφερε μέσα από την ενδεδειγμένη χαρτογράφηση των θεσμών να δώσει στις τοπικές αρχές τα κατάλληλα εργαλεία για να κτίσουν την δική τους εθνική στρατηγική για το οργανωμένο έγκλημα, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την διαχείριση των συνόρων καθώς και να συμβάλει στην αναδιάρθρωση της αστυνομικής υπηρεσίας και στην πάταξη της διαφθοράς και του ξεπλύματος μαύρου χρήματος. Το βασικό πρόβλημα κατά την διεξαγωγή αυτής της επιχείρησης ήταν το γεγονός της μονομερούς ανακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου αφού έσπειρε την διχόνοια ανάμεσα στα κράτη – μέλη δεδομένου του γεγονότος ότι η ανεξαρτησία αυτή δεν αναγνωρίστηκε από όλους. Τα διπλά καθήκοντα του επικεφαλής

της αποστολής που ήταν ταυτόχρονα και ο Διεθνής Αντιπρόσωπος Πολιτών (International Civilian Representative) αλλά και ο Ειδικός Εντεταλμένος της ΕΕ είχε ως αποτέλεσμα να αντιπροσωπεύει χώρες που είχαν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου αλλά και την ΕΕ ως ένα συμπαγές σύνολο, συμπεριλαμβανομένων και των κρατών που δεν είχαν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία. Το γεγονός αυτό προκαλούσε σύγχυση και υποδήλωνε πολλές φορές το γεγονός ότι η ΕΕ δεν μπορεί να συνομιλήσει ως μια φωνή με το Κόσοβο («...*that Europe cannot speak with one voice in Kosovo*») (Gričevci, 2011).

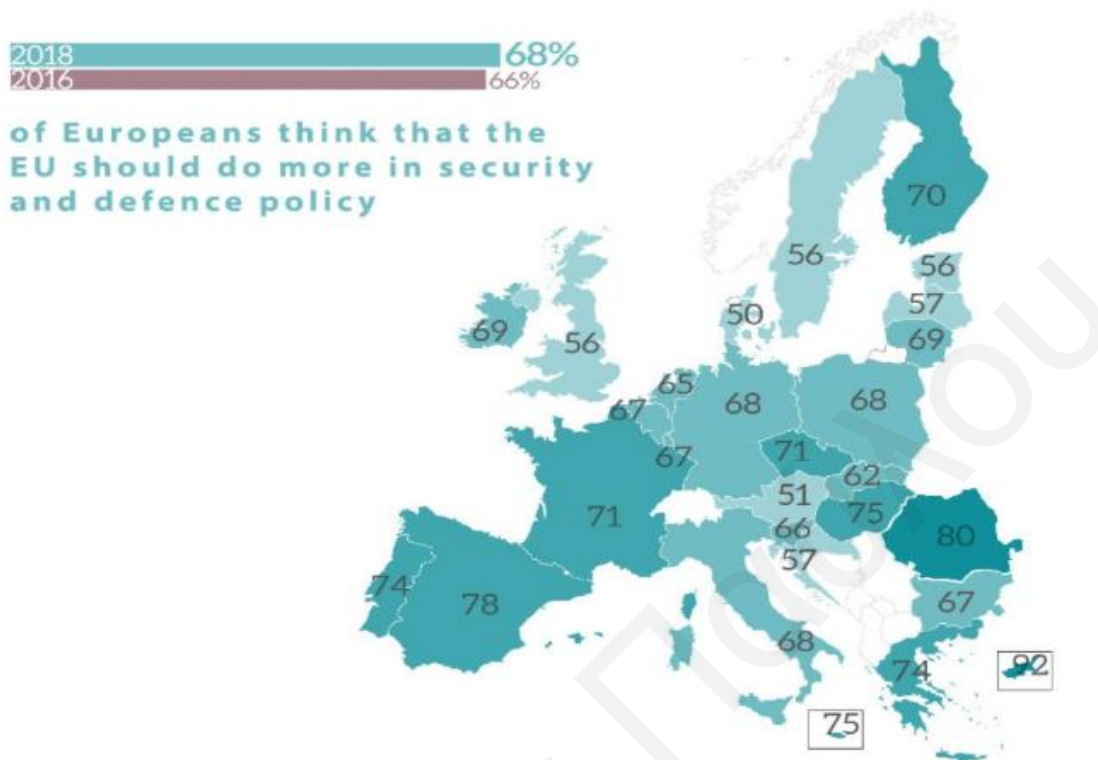
Το παράδειγμα της Λιβύης, επιβεβαιώνει την αποτυχία ανάληψης μιας επιχείρησης μπροστά στο χάσμα που υφίσταται στις ατζέντες διαφορετικών κρατών - μελών. Οι συζητήσεις στο Λουξεμβούργο υπήρξαν καθοριστικές για την μετέπειτα εξέλιξη της επιχείρησης, αφού εξαιτίας της αδυναμίας εύρεσης μιας κοινής πεπατημένης στο πλαίσιο συμφωνίας για μια ενιαία δράση για την κρίση στη Λιβύη, τα ΗΕ δεν πείστηκαν για την σπουδαιότητα που θα είχε η ανάληψη μιας τέτοιας δράσης. Η απόφαση του UN OCHA να μην προχωρήσει σε αίτημα για την ενεργοποίηση της επιχείρησης φανερώνει όχι απλά την δυσπιστία του ΟΗΕ προς το πρόσωπο της ΚΠΑΑ αλλά και το γεγονός ότι η ίδια η ΕΕ δεν κατάφερε να θέσει τις θεμέλιες βάσεις για την εξασφάλιση της διεθνούς αποδοχής για μια τέτοια ενέργεια. Η διαφωνία σχετικά με την ενεργοποίηση μιας επιχείρησης στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ σε συνδυασμό με την απουσία μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας στην αμυντική πολιτική κατέστησε την ΕΕ ως ένα ανίκανο φορέα παροχής συλλογικής ασφάλειας (Fabbrini, 2014).

Επιπρόσθετα ένα άλλο σημαντικό συμπέρασμα που εξάγεται από την εξέταση της στρατιωτικής αποστολής στη Βοσνία είναι η σημαντικότητα της συμφωνίας Berlin Plus. Η πρόσβαση της επιχείρησης στα περιουσιακά στοιχεία (assets) του NATO έδωσε άλλο αέρα στην αποστολή και της παρείχε το πρόσφορο έδαφος για να πετύχει όσα πέτυχε. Αυτό επιβεβαιώνει μια πραγματικότητα, όχι και τόσο ευχάριστη για την ΚΠΑΑ, δηλαδή την μερική εξάρτηση της ευρωπαϊκής ασφάλειας από το NATO. Η ΕΕ προσπαθεί απεγνωσμένα

να αναπτύξει τόσο τις στρατιωτικές τις ικανότητες όσο και τα πολιτικά μέσα που χρειάζονται για να στηρίξει την ΚΕΠΠΑ. Όμως η ανάπτυξη των δυνατοτήτων της για την αντιμετώπιση ένοπλων κρίσεων εξελίσσεται με αρκετά αργούς ρυθμούς. Αυτός είναι και ο λόγος που οι αξιώσεις της ΕΕ να αποτελέσει μια στρατιωτική δύναμη έχουν ξεθωριάσει και επικεντρώνεται περισσότερο στη διαχείριση ανθρωπιστικών κρίσεων και φυσικών καταστροφών παρά σε στρατιωτικές αποστολές (Brattberg, 2011).

Ανδρέας Παύλου

6. Ευρωπαϊκός Στρατός: δυνατότητες, προκλήσεις και προοπτικές

Ευρωβαρόμετρο 2018: το 75% των πολιτών της ΕΕ τάσσεται υπέρ μιας κοινής πολιτικής άμυνας και ασφάλειας

Το αφήγημα γύρω από την πολυσυζητημένη στις μέρες μας ιδέα της *Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης* δεν θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει και την ενδεχόμενη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Στρατού. Καθώς περνάνε τα χρόνια, η συζήτηση σχετικά με την αναγκαιότητα εγκαθίδρυσης ενός ενιαίου Ευρωπαϊκού Στρατού λαμβάνει μεγαλύτερες διαστάσεις, με τους ευρωπαίους πολίτες να ζητάνε ολοένα και περισσότερες δράσεις στο τομέα της ασφάλειας. Τα τελευταία χρόνια οι εξελίξεις στο τομέα της ΚΠΑΑ είναι καταγιστικές και ιδίως μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας. Βέβαια, η εφαρμογή της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009, με την οποία και καθορίζεται το πεδίο δράσης της ΚΠΑΑ, προκάλεσε περισσότερο αμφιβολίες παρά ενθουσιασμό (Major & Mölling, 2010). Ένας λόγος που συμβαίνει αυτό είναι επειδή εξακολουθεί να υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με το προφίλ της ΕΕ ως δρώντα ασφαλείας

(Major & Mölling, 2010), πράγμα το οποίο διαπιστώσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο μέσα από την εξέταση των τριών επιχειρήσεων.

Στο μεταψυχροπολεμικό γεωπολιτικό περιβάλλον, έχουν αναδυθεί καινούργιες πολιτικές απειλές και προκλήσεις στον τομέα της διεθνούς ασφάλειας όπως η ενίσχυση των πυρηνικών οπλοστασίων ορισμένων χωρών που οδηγεί αδυσώπητα σε ένα σενάριο πυρηνικού πολέμου, η διεθνής τρομοκρατία, η έξαρση εθνικιστικών αντιλήψεων, οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές καθώς το διεθνές έγκλημα. Μέσα σε όλο αυτό το χάος των ασύμμετρων απειλών, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως υπερεθνικός δρώντας, δεν μπορεί να παραμείνει ανεπηρέαστη και κατ' επέκταση δεν δύναται να εμμένει στην χρησιμοποίηση παρωχημένων εργαλείων αντιμετώπισης τους στο πλαίσιο της κρατικής δράσης και μόνο. Συνεπώς, οι διεθνείς αυτές απειλές πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ζητήματα συλλογική δράσης προκειμένου να καταστεί ομαλότερη και ευκολότερη η αντιμετώπιση τους. Το πρόβλημα της συλλογικής δράσης συνιστά ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της διεθνούς πολιτικής σκακιέρας και αντικατοπτρίζει αυτό που στην θεωρία των παιγνίων ονομάζεται «Το δίλημμα του Φυλακισμένου», μια κατάσταση δηλαδή όπου δύο ή περισσότεροι δρώντες έρχονται αντιμέτωποι με μια δομή αλληλεπίδρασης που δεν τους επιτρέπει να καταλήξουν σε συνεργατική λύση, παρά το γεγονός ότι, η λύση αυτή, θα είναι η βέλτιστη για όλους (Ravenhill, 2017). Βέβαια, αν και στην περίπτωση της ΕΕ, τα κράτη αποδέχονται εκ των προτέρων (πριν ακόμα γίνουν μέλη) να εκχωρήσουν μέρος της κρατικής τους κυριαρχίας στο πλαίσιο μιας συλλογικής δράσης για το κοινό καλό, εν τούτοις, όπως είδαμε και στις τρεις μελέτες περίπτωσης που εξετάστηκαν πιο πάνω, το χάσμα στις πολιτικές ατζέντες των κρατών – μελών δεν έχει ακόμα γεφυρωθεί πλήρως και ιδίως όσο αφορά τον τομέα της ασφάλειας.

Από εκεί και πέρα, η στρατηγική αυτονομία της ΕΕ στην επικράτεια της άλλα και η ικανότητα αναχαίτισης της όποιας απειλής, είναι ένα ζήτημα ιδιαίτερα φλέγον στις μέρες

μας, το οποίο, χρήζει εξέτασης υπό το πρίσμα όλων των πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών εξελίξεων που λαμβάνουν χώρα τόσο εντός όσο και εκτός των συνόρων της ΕΕ, αλλά, και σε περιφέρειες και δρώντες των οποίων η συμπεριφορά επηρεάζει το παγκόσμιο πολιτικό γίνεσθαι. Η ΕΕ, με την μέχρι τώρα συμπεριφορά της, έχει υιοθετήσει ένα μοντέλο «ήπιας» ισχύος, καθώς κατά την υλοποίηση των αποστολών της (στρατιωτικών και μη), δεν αποσκοπεί σε ιμπεριαλιστικούς στόχους διεύρυνσης των συνόρων της ή επιβολής στρατιωτικού ελέγχου σε περιοχές αλλά έχει ως πρώτιστο στόχο την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας αλλά και την συνδρομή σε τοπικούς πληθυσμούς για να διαχειριστούν κρίσεις. Το κύριο ερώτημα που εγείρεται στο σημείο αυτό είναι κατά πόσο η ΕΕ μπορεί να συνεχίσει με αυτό το μοντέλο πολιτικής ασφαλείας, σε μια εποχή που όπως έχουμε προαναφέρει ελλοχεύει πληθώρα κινδύνων και ασύμμετρων απειλών. Με δεδομένο ότι στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει καμία επικυρίαρχη ρυθμιστική δύναμη ή ακόμα και ένα δίπολο ισορροπίας, όπως αυτό που είχαμε μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ο τομέας της ασφάλειας καθίσταται πολυπολικός και αβέβαιος.

6.1 Στρατηγικοί Άξονες Υπό Εξέταση

Μπορεί η ιδέα ενός ευρωπαϊκού στρατού να κολακεύει τους περισσότερους, όμως, υπάρχουν βαθύτερες σκέψεις που πρέπει να προηγηθούν και οι οποίες σχετίζονται με το ευρύτερο γεωστρατηγικό συγκείμενο. Το όλο θέμα λοιπόν πρέπει να εξεταστεί και υπό το πρίσμα του δίπολου ΗΠΑ - Ρωσία ως δύο δρώντων άρρηκτα συνυφασμένων με τα ζητήματα ασφαλείας στην Ευρώπη, αλλά και στη βάση των επιπτώσεων της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ένωση. Ιδιαίτερη σημασία έχει και η άνοδος της Κίνας, η οποία θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει καθιερωθεί ως περιφερειακός ηγεμόνας στην Νοτιοανατολική Ασία και εγείρει αξιώσεις ανάκτησης της παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας. Όλα αυτά υλοποιούν ένα

σύνθετο σύστημα στρατηγικών αξόνων μεταξύ των διαφόρων δρώντων, το οποίο, πρέπει να εξεταστεί κατά κύριο λόγο με συντελεστές ισχύος εφόσον έχουμε θέσει επί τάπητος το βαρυσήμαντο θέμα της ασφάλειας. Αυτό το πολύπλοκο στρατηγικό τοπίο, στο οποίο εδράζεται το γεωπολιτικό γίγνεσθαι του 21ου αιώνα, δημιουργεί απαιτήσεις από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη να επενδύσουν περισσότερα στην ενίσχυση της αμυντικής τους ικανότητας. Το μόνο δεδομένο είναι πως δεν αρκεί μόνο να έχει η ΕΕ τα μάτια στραμμένα προς ανατολάς, αλλά χρειάζεται να δημιουργήσει από μόνη της ένα ισοδύναμο τετελεσμένο, ανεξάρτητα από την ισχύ που λαμβάνει λόγω της στενής συνεργασίας της με το ΝΑΤΟ.

6.1.1 ΕΕ και ΗΠΑ

Ως πρώτο δρώντα που πρέπει να εξεταστεί έχουμε τις ΗΠΑ, οι οποίες, όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, φαίνονται να είναι ιδιαίτερα ενθουσιασμένες με την συνεχώς αυξανόμενη μαχητική ισχύ της ΕΕ. Η στάση τους αυτή σχετίζεται και με την στρατηγική μετατόπιση της αμερικανικής στρατιωτικής σκέψης προς τη περιφέρεια της Ανατολικής Ασίας, εκεί όπου η Κίνα εγείρει αξιώσεις για να αναδειχθεί ως παγκόσμια ηγεμονική δύναμη (Bassett, 2015). Όσο λοιπόν η ΕΕ επιτυγχάνει την αμυντική της ολοκλήρωση τόσο συνεισφέρει στην δημιουργία ενός τοίχους προστασίας για τον περιορισμό εξάπλωσης της κινεζικής επιρροής προς την Δύση. Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι δυο δρώντες, ΕΕ και ΗΠΑ, μοιράζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό κοινά πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά συμφέροντα κυρίως λόγω της παρουσίας αρκετών κρατών - μελών της Ένωσης στην αμυντική συνεργασία του ΝΑΤΟ, στο οποίο και οι ΗΠΑ κατέχουν ηγετικό ρόλο. Τα ευρωπαϊκά αμυντικά προγράμματα, αν σχεδιαστούν και εκτελεστούν με ορθό τρόπο, θα έχουν πολύτιμη συμβολή στην ενίσχυση του ΝΑΤΟ, βοηθώντας στη δημιουργία περισσότερων στρατιωτικών δυνατοτήτων και προωθώντας επενδύσεις σε καινοτόμα προγράμματα αμυντικής τεχνολογίας (Brattberg & Valášek, 2019).

Βέβαια, το σκηνικό στα θέματα ασφαλείας μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ είχε μεταβληθεί αρκετά με την εκλογική νίκη του Ντόναλντ Τραμπ στις 8 Νοεμβρίου 2016 έναντι της Χίλαρι Κλίντον και την ανάληψη των καθηκόντων του Προέδρου των ΗΠΑ από τις 20 Ιανουαρίου 2017. Ο Τραμπ μέσα από το σλόγκαν ότι θα «Κάνει την Αμερική σπουδαία ξανά» (“make America great again”) καταπιάστηκε με μια σειρά προστατευτικών πολιτικών και δήλωσε την δυσαρέσκεια του για το υφιστάμενο καθεστώς στο ΝΑΤΟ. Συγκεκριμένα, ανέφερε πως τα έξοδα των ΗΠΑ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ είναι δυσανάλογα μεγαλύτερα με αυτά των υπόλοιπων ετέρων και για τον λόγο αυτό δεν θα στηρίζει κανέναν έτερο του οποίου οι αμυντικές δαπάνες δεν ξεπερνούν το 2% του ΑΕΠ, στοχεύοντας κατά κύριο λόγο στα κράτη – μέλη της ΕΕ, αφού, μόνο 5 από αυτά πληρούσαν την πιο πάνω προϋπόθεση (Bruegel & Feliu, 2016). Η κυβέρνηση Τραμπ αντέδρασε αρνητικά και στην ανάπτυξη νέων αμυντικών δυνατοτήτων από πλευράς ΕΕ, φοβούμενη πως θα είχε αρνητικές επιπτώσεις στην διατλαντική σχέση. Ο φόβος αυτός πήγαζε και περιστρεφόταν γύρω από βιομηχανικά συμφέροντα δεδομένου ότι στα νέα αμυντικά προγράμματα της ΕΕ υπάρχει ο περιορισμός της μη συμμετοχής σε αυτά χωρών που δεν είναι μέλη της ΕΕ (Brattberg & Valášek, 2019).

Επιπρόσθετα, το 2018, η Κυβέρνηση Τραμπ προχώρησε σε επιβολή δασμών 25% για τον εισαγόμενο χάλυβα και 10% στο εισαγόμενο αλουμίνιο με τον Τραμπ να λέει επιδεικτικά: *«Αν δεν θέλετε να πληρώσετε δασμούς, φέρτε τα εργοστάσιά σας στις ΗΠΑ»*. Από αυτούς τους δασμούς δεν εξαιρέθηκε ούτε η ΕΕ γεγονός που προκάλεσε την έντονη αντίδραση των κρατών μελών, με την τότε Ευρωπαϊά Επίτροπο εμπορίου Σεσίλια Μάλμστρεμ, σε ανάρτηση της στο Twitter, να λέει πως η ΕΕ είναι στενή σύμμαχος των ΗΠΑ και θα έπρεπε να είχε εξαιρεθεί (Drouga, 2018). Η ΕΕ απάντησε άμεσα υποβάλλοντας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου μια λίστα με προϊόντα για την εισαγωγή των οποίων θα υποβληθούν δασμοί προς τις ΗΠΑ (europarl.europa.eu).

Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι, επί διακυβέρνησης Τραμπ, τόσο οι εμπορικές όσο και οι σχέσεις άμυνας και ασφάλειας μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ είχαν «παγώσει» στο πλαίσιο της λαϊκιστικής πολιτικής του πρώην πλανητάρχη. Ο αμερικάνικος σκεπτικισμός που είχε σχεδόν εξαλειφθεί με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, άρχισε και πάλι να ανθίζει, και μάλιστα, κατά παράδοξο τρόπο, σε ένα χρονικό σημείο όπου οι ίδιοι οι Αμερικανοί αξιωματούχοι επιζητούσαν την καλύτερη κατανομή των αμυντικών βαρών μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πρωτοβουλία της ΕΕ για την δημιουργία της PESCO, η οποία είχε χαιρετιστεί από τις ΗΠΑ αλλά και τους αξιωματούχους του NATO ως μια κίνηση που θα ενίσχυε τις αμυντικές ικανότητες των μελών και θα οδηγούσε σε επαύξηση της μαχητικής τους ικανότητας. Ταυτόχρονα όμως, -και εδώ είναι και το παράδοξο-, οι Αμερικανοί Αξιωματούχοι έθεσαν νέα ερωτήματα και αμφιβολίες σχετικά με την PESCO κάνοντας νύξεις πως πρόκειται για μια πρωτοβουλία που θα μπορούσε να αποδυναμώσει το NATO και να μην επιτρέπει στις αμερικάνικες βιομηχανίες όπλων να συμμετέχουν στα ευρωπαϊκά εξοπλιστικά προγράμματα (Erlanger, 2018).

Από εκεί και πέρα, οι ραγδαίες εξελίξεις μετά την εκλογή του Biden και την αποχώρηση του Τραμπ από τον Λευκό Οίκο σηματοδοτούν νέες δυναμικές στην διατλαντική σχέση σε όλα τα επίπεδα. Η νέα Κυβέρνηση δείχνει να διατηρεί ένα πιο φιλελεύθερο μοντέλο και να αφήνει περιθώρια στην ΕΕ να αποτελεί ένα κυρίαρχο έτερο και όχι απλά ένα εξαρτώμενο μέλος του NATO. Βέβαια, ο δρόμος είναι μακρύς και θα χρειαστεί αρκετή προσπάθεια για την πλήρη αποκατάσταση της παρακαταθήκης που άφησε η προηγούμενη Κυβέρνηση. Φαίνεται λοιπόν ότι, υπό την προϋπόθεση μιάς εκ των προτέρων συνεννόησης ΕΕ και ΗΠΑ, σχετικά με τον ρόλο ενός Ευρωπαϊκού Στρατού, υπάρχει πρόσφορο έδαφος για την υλοποίηση ενός τέτοιου μεγαλεπήβολου έργου.

6.1.2 ΕΕ και ΡΩΣΙΑ

Ο δεύτερος δρώντας που πρέπει να εξεταστεί σε συνάρτηση με τα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας στην ΕΕ είναι η Ρωσία, αφού αποτελεί έναν από τους κύριους πρωταγωνιστές στο διεθνές πολιτικό στερέωμα αλλά και ένα δρώντα με τον οποίο η ΕΕ έχει κατά καιρούς αναπτύξει συνεργασίες σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Οι δύο δρώντες είχαν οικοδομήσει μεταξύ τους την Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (ΣΕΣΣ), *"μια «στρατηγική εταιρική σχέση» που κάλυπτε, μεταξύ άλλων, το εμπόριο, την οικονομία, την ενέργεια, την κλιματική αλλαγή, την έρευνα, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, της μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων και της διευθέτησης των συγκρούσεων στη Μέση Ανατολή"* (europarl.europa.eu).

Ο πολιτικός χάρτης της Ευρασίας είναι σχεδιασμένος με τέτοιο τρόπο ώστε ΕΕ και Ρωσία να μοιράζονται κοινά σύνορα, ενώ ταυτόχρονα, υπάρχει ένα συνονθύλευμα κρατών οι οποίες διαμορφώνουν μια περιοχή «κοινής γειτονίας» (common neighborhood) μεταξύ των δύο. Αυτή η περιοχή αντιπροσωπεύει την δυτική πλευρά της Ρωσίας και το ανατολικό μέρος της ΕΕ και περιλαμβάνει την Ουκρανία, τη Μολδαβία, τη Λευκορωσία, την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και τη Γεωργία. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι, το ζήτημα που εγείρεται είναι πως, τόσο η ΕΕ όσο και η Ρώσοι έχουν συγκεκριμένα γεωπολιτικά συμφέροντα από αυτές τις περιοχές και συνεπώς χαράσσουν τις πολιτικές τους στη βάση των συμφερόντων αυτών.

Για την Ρωσία οι χώρες της «κοινής γειτονίας» είναι πολύ σημαντικές, όχι επειδή αποτελούν υποσχόμενους οικονομικούς εταίρους (καθώς πλην της Ουκρανίας όλες οι υπόλοιπες είναι μικρές αγορές) αλλά γιατί είναι αναγκαίες προκειμένου να οικοδομήσει ένα συνασπισμό που θα την διατηρεί σε κατάσταση μεγάλης εξουσίας (Busygina, 2017). Ουσιαστικά, με δεδομένη την εξάρτηση των χωρών αυτών από το ρωσικό ενεργειακό εφοδιασμό αλλά και τα κοινά πολιτιστικά τους στοιχεία, θέλει να τις έχει στην σφαίρα επιρροής της χρησιμοποιώντας την

τεχνική «μαστίγιο και καρότο», διατηρώντας δηλαδή το προνόμιο να τις ανταμείβει ή να τις τιμωρεί αναλόγως των περιστάσεων. Το έργο της οικοδόμησης ενός συνασπισμού γύρω από τη Ρωσία καθώς και η «διαθεσιμότητα» των χωρών αυτών έχουν ωθήσει τη Μόσχα στο να απαιτεί από τις χώρες αυτές διαβεβαιώσεις «αιώνιας αγάπης», ώστε, με αντάλλαγμα την ασφάλεια τους, να παραμείνουν αποκομμένες από την Δυτική Ευρώπη (Busygina, 2017). Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ θέλησε να διατηρήσει την ελκυστικότητα της στις χώρες της «κοινής γειτονίας», μέσα από την εμβάθυνση της οικονομικής και πολιτικής τους συνεργασίας και όχι με το να τους παρέχει προϋποθέσεις για ένταξη. Η ΕΕ, σε αντίθεση με την Ρωσία, κράτησε έξω από την ατζέντα της το σενάριο ένταξης των χωρών αυτών στον συνασπισμό της, και ούτε τις ανάγκασε να κάνουν την τελική επιλογή μεταξύ αυτής και της Ρωσίας αλλά έθεσε τον εξευρωπαϊσμό ως το νούμερο ένα εργαλείο προσέγγισής τους (Busygina, 2017).

Σημείο – σταθμό στις σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσία αποτέλεσε η κρίση στην Ουκρανία στα τέλη του 2013 όταν ο τότε πρόεδρος Βίκτορ Γιανούκοβιτς έδωσε τέλος στις ενταξιακές διαδικασίες της Ουκρανίας. Η ΕΕ διέκοψε τις τακτικές συναντήσεις κορυφής με την Ρωσία μετά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας (στρατιωτική επέμβαση) από αυτήν το 2014 αλλά και των στοιχείων που φανέρωναν πως η Ρωσική Κυβέρνηση παρείχε βοήθεια στους αντάρτες που δραστηριοποιούνταν στα ανατολικά σύνορα της Ουκρανίας. Η πρόσφατη αποτυχία της Δύσης να κατανοήσει τις παραδοσιακές στρατηγικές της Μόσχας οδήγησαν στην αφελή προσπάθεια της ΕΕ (η οποία και ήταν υποκινούμενη από τις ΗΠΑ) να αποσυνδέσει την Ουκρανία από την ρωσική τροχιά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα ανατολικά σύνορα της Κεντρικής Ευρώπης να γίνουν ξανά επίκεντρο για ζητήματα ασφαλείας. Καθώς η ένταση στην Ουκρανία συνέχισε, η Μόσχα, δεν έχασε ευκαιρία να επιδείξει την ισχυρή κατάσταση ετοιμότητας των στρατιωτικών της υποδομών, δεσπόζοντας όχι μόνο στον δικό της εναέριο χώρο αλλά παραβιάζοντας και τον Ευρωπαϊκό (Bassett, 2015). Η ΕΕ δεν έμεινε

με δεμένα χέρια και από τον Μάρτιο του 2014 προχώρησε σε επιβολή περιοριστικών μέτρων κατά της Ρωσίας (consilium.europa.eu) όπως παρακάτω:

(α) Διπλωματικά μέτρα: αναστολή όλων των διμερών συναντήσεων των κρατών – μελών με την Ρωσία, αναστολή των διαπραγματεύσεων σχετικά με την ένταξη της Ρωσίας στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και στον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (ΔΟΕ) καθώς και εξαίρεση της Ρωσίας από τις Συνόδους Κορυφής των G8.

(β) Ατομικά περιοριστικά μέτρα: Δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικοί περιορισμοί.

(γ) Περιορισμούς, όσον αφορά στις οικονομικές σχέσεις με την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη: τερματισμός τουριστικών υπηρεσιών από Κριμαία και Σεβαστούπολη, απαγόρευση εξαγωγής – εισαγωγής ορισμένων αγαθών από τις περιοχές αυτές κλπ.

(δ) οικονομικές κυρώσεις: απαγόρευση των εξαγωγών αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση ή για στρατιωτικούς τελικούς χρήστες στη Ρωσία, απαγόρευση εξαγωγών – εισαγωγών όπλων, περιορισμός στην πρόσβαση πρωτογενών και δευτερογενών κεφαλαιαγορών της ΕΕ για ορισμένες ρωσικές τράπεζες και εταιρίες.

(ε) περιορισμοί στην οικονομική συνεργασία: αναστολή νέων χρηματοδοτήσεων στη Ρωσική Ομοσπονδία από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, αναστολή εφαρμογής προγραμμάτων διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας της ΕΕ με τη Ρωσία κ.α.

Είναι γεγονός ότι οι σχέσεις της ΕΕ και της Ρωσίας από το 2014 και μετά δεν βρίσκονται και σε πάρα πολύ καλό δρόμο. Η στρατιωτική επέμβαση στη Κριμαία και η παράνομη προσάρτηση της, η ρωσική παρέμβαση στην Συρία το 2015, καθώς και ο ρωσικός πόλεμος παραπληροφόρησης μέσω διάδοσης ψευδών ειδήσεων αποτέλεσαν γεγονότα που προκάλεσαν την δυσπιστία στην ΕΕ ως τις επαφές που πρέπει να διατηρήσει με την Ρωσία.

Διαχρονικά όμως, η χάραξη της πολιτικής της ΕΕ σε σχέση με την Ρωσία είχε διαμορφωθεί και εδράζεται σε δύο επίπεδα (Schmidt-Felzmann, 2014):

(α) Τις αποκλίνουσες φιλοδοξίες και προτεραιότητες των κρατών – μελών που οδηγούν αδυσώπητα την ΕΕ σε αδιέξοδο ως προς την εύρεση μιας κοινής ατραπού για την χάραξη της πολιτικής της συμπεριφορά απέναντι στην Ρωσία,

(β) Την ευθυγράμμιση των συμφερόντων της Ρωσίας με τα συμφέροντα συγκεκριμένων κρατών – μελών με τα οποία είχε αναπτύξει διμερείς σχέσεις, και όχι με την ΕΕ ως ενιαίο σύνολο. Για παράδειγμα, τα ισχυρότερα μέλη όπως η Γαλλία και η Γερμανία έχουν επηρεάσει τις σχέσεις ΕΕ – Ρωσίας περισσότερο από άλλα μέλη της κεντρικής και δυτικής ΕΕ τα οποία μοιράζονται με την Ρωσία κοινά ιστορικά στοιχεία και γεγονότα.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι, τουλάχιστον για το βραχυπρόθεσμο μέλλον, το δίπολο ΕΕ- Ρωσία φαίνεται να ακολουθεί μια ασταθή πορεία που θα περιστρέφεται γύρω από την δυσπιστία αλλά και την προοπτική συνεργασίας μόνο σε περίπτωση αμοιβαίου συμφέροντος και μόνο σε συγκεκριμένα πεδία δράσης. Και σε αυτή τη περίπτωση δηλαδή, βλέπουμε να εγείρονται εκ νέου ζητήματα ασφαλείας που δημιουργούν την αδήριτη ανάγκη για στρατιωτική αυτονομία της ΕΕ.

6.1.3 ΕΕ και ΚΙΝΑ

Ο Ναπολέων Βοναπάρτης είχε πει προφητικά το 1816: *«Αφήστε την Κίνα να κοιμάται, γιατί όταν ξυπνήσει θα κλονιστεί ο κόσμος»*. Σήμερα, σχεδόν δύο αιώνες μετά, βλέπουμε ότι, ο άλλοτε κοιμώμενος γίγαντας, όχι απλά έχει ξυπνήσει, αλλά, πιθανόν και να αποτελέσει τον νέο παγκόσμιο ηγεμόνα. Εξετάζοντας το θέμα της ανόδου με συντελεστές ισχύος, η Κίνα αποτελεί μια από τις κυρίαρχες δυνάμεις όχι μόνο στο περιφερειακό σύστημα της Ανατολικής Ασίας αλλά και στο παγκόσμιο σύστημα διακυβέρνησης. Η αξιοσημείωτη οικονομική της ανάπτυξη σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη στρατιωτική της αναβάθμιση,

και κυρίως αυτή του πυρηνικού της οπλοστασίου, την καθιστούν αυτόματα μια υπερδύναμη στο διεθνές σύστημα.

Το δόγμα που καθόρισε ο Deng Xiaoping «*Κρύβε τις ικανότητες σου και περίμενε την ώρα σου*» (*tao guang yang hui*) αποτέλεσε τον κεντρικό μηχανισμό για την σχεδίαση και υλοποίηση της Κινεζικής εξωτερικής πολιτικής (Jisi, 2011). Η Κίνα έχει χαράξει ένα νέο στρατηγικό μονοπάτι για τον εκσυγχρονισμό της, το οποίο ο Bijan (2005) αποκαλεί «*πορεία ανάπτυξης για μια ειρηνική άνοδο*». Αντιλαμβάνεται ότι είναι μια υπερδύναμη που εξελίσσεται ραγδαία, όμως, προς το παρόν, διατηρεί μια φιλειρηνική στάση χωρίς προσδοκίες για ανάκτηση της παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας. Είναι πραγματικά συναρπαστικό το πως η Κίνα, μια άλλοτε απόμακρη χώρα, κατάφερε τόσο αθόρυβα να εισέλθει στο παιχνίδι των Μεγάλων Δυνάμεων, να διεισδύσει βαθιά στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και να αποτελέσει στρατιωτική υπερδύναμη, χωρίς να δώσει ιδιαίτερες αφορμές για αντιδράσεις.

Για την Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, η εθνική ασφάλεια είναι πάντα το κύριο μέλημα της εθνικής της στρατηγικής καθώς, για μεγάλο χρονικό διάστημα, είχε δεχτεί απειλές για την ασφάλεια της, όπως για παράδειγμα κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, όπου και είχε εμπλακεί σε πολλούς πολέμους στην Ασία. Τα κυριότερα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας που καλείται να χειριστεί η Κίνα έχουν ως εξής (Song, 2017):

(α) Το πυρηνικό πρόγραμμα της Βόρειας Κορέας: Η Κίνα δεν υποστηρίζει το πυρηνικό πρόγραμμα της Βορείου Κορέας καθώς δεν θέλει σε καμία περίπτωση να έχει ένα πυρηνικό αντιστάθμισμα στην Κορεατική Χερσόνησο, που να ανταγωνίζεται αυτό που η ίδια κατέχει στην Ασία.

(β) Το ζήτημα της Ταϊβάν: Για την Κίνα, το ζήτημα της Ταϊβάν δεν αποτελεί μόνο ένα πεδίο κυριαρχίας και διατήρησης της εδαφικής της ακεραιότητας αλλά ταυτόχρονα θεωρείται η

μόνη δυνατότητα της για να έχει άμεσο στρατιωτικό αντιστάθμισμα προς τις ΗΠΑ στην περιφέρεια της Ασίας.

(γ) Το ζήτημα της Νότιας Σινικής θάλασσας: Για την Κίνα η Νότια Σινική θάλασσα αποτελεί σημείο ζωτικής σημασίας λόγω του πλούτου που διαθέτει σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο αλλά και λόγω των υπεράριθμων ναυτιλιακών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται σε ετήσια βάση.

(δ) Η ισλαμική φονταμενταλιστική απειλή: Έχει να κάνει με το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, και θέματα της Κεντρικής Ασίας καθώς και με το αυτονομιστικό κίνημα και τις τρομοκρατικές ενέργειές στην αυτόνομη περιοχή Xinjiang.

(ε) Άλλες εδαφικές διαφορές: Παρά τις διαπραγματεύσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά καιρούς υπάρχουν ακόμα εδαφικές διαφορές με την Ιαπωνία και την Ινδία, οι οποίες δεν έχουν λυθεί.

Για την ΕΕ, η Κίνα αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα διλήμματα όσο αφορά την εξωτερική της πολιτική. Αφενός πρόκειται για ένα οικονομικό γίγαντα και μέσα από την οικοδόμηση εμπορικών ή άλλων σχέσεων, η ΕΕ μπορεί να προωθήσει τα οικονομικά της συμφέροντα προς την Ασία, και, αφετέρου πρόκειται για μια χώρα με αυταρχικό καθεστώς που σε καμία περίπτωση δεν πρεσβεύει τα ιδανικά και τις αξίες που η ΕΕ ως θεσμός προωθεί και προβάλλει ως «κανονιστικές» δυνάμεις (Maher, 2016). Αυτό, δημιουργεί μια κατάσταση στην οποία η ΕΕ καλείται να εξισορροπήσει δύο ανταγωνιστικές ατζέντες: πρώτον, την διατήρηση σχέσεων στρατηγικής αξίας με την Κίνα για την επίτευξη οικονομικών κερδών σε μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, και, δεύτερον, την προώθηση της ιδέας μίας «Normative Power Europe» δηλαδή την υπόσταση που λαμβάνει στο παγκόσμιο στερέωμα μέσα από την κανονιστική της ισχύ, ήτοι, την ικανότητα του να διαμορφώνει αντιλήψεις για το τι είναι κανονικό, μέσα από τον δελεασμό που προκαλεί η προβολή/διάχυση αξιών και νορμών.

Από εκεί και πέρα, τα κύρια στρατηγικά συμφέροντα της ΕΕ και της Κίνας δεν συγκρούονται σε καμία περίπτωση καθώς οι προτεραιότητες τους αποκλίνουν ολοένα και περισσότερο. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω, η στρατηγική εστίαση του Πεκίνου έχει να κάνει με τα ζητήματα που αναδύονται κατά κύριο λόγο στην περιφέρεια της καθώς επιθυμεί να επεκτείνει την επιρροή της και να αμφισβητήσει τον ρόλο των ΗΠΑ ως κυρίαρχης δύναμης στην περιοχή (Maher, 2016). Για την Κίνα λοιπόν, η επικράτηση στην περιφέρεια της Νοτιοανατολικής Ασίας έναντι των Αμερικανικών επιδιώξεων φαίνεται να είναι ένα παιχνίδι «παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος», ενώ, κανένα γεωστρατηγικό ενδιαφέρον δεν φαίνεται να υπάρχει για τα τεκταινόμενα στην δύση και την απόκτηση επιρροής στην ΕΕ. Χαρακτηριστικό είναι και το παράδειγμα της προσάρτησης της Κριμαίας, όπου, την ίδια ώρα που η ΕΕ επέβαλε περιοριστικά μέτρα ως αντίποινα για την πράξη της Ρωσίας, η Κίνα προχωρούσε σε συμφωνίες επέκτασης της οικονομικής και πολιτικής της σχέσης με την Μόσχα.

6.1.4 ΕΕ και BREXIT

Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να μην αναφερθούμε στο BREXIT, την αποχώρηση δηλαδή του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) από την ΕΕ, καθώς έχει μεταβάλει τις υφιστάμενες ισορροπίες και έχει στερήσει από την ΕΕ ένα σημαντικό παράγοντα αποτρεπτικής ισχύος. Το Ηνωμένο Βασίλειο διαδραμάτιζε ηγετικό ρόλο στην ΚΠΑΑ και η αποχώρηση του θα σημειώσει δραματική μείωση (κατά το ένα πέμπτο) στις αμυντικές δαπάνες τις ΕΕ (Koenig, & Haas, 2017). Το γεγονός αυτό λαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη αξία αν εξεταστεί με συγκριτικούς όρους καθώς, το ΗΒ, ξοδεύει περισσότερο σε στρατιωτικές δαπάνες από κάθε άλλο μέλος της EU27, ενώ, σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας, κατά το έτος 2014 – 2015, το ΗΒ σημείωσε σημαντική στρατιωτική αύξηση την ίδια ώρα που η Γαλλία και η Γερμανία

παρέμειναν σταθερές. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί και το γεγονός ότι το ΗΒ είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας στρατιωτικού εξοπλισμού στην Ευρώπη και κατά τα έτη 2007 – 2016 ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας άμυνας παγκοσμίως (Duke, 2019).

Παρόλα αυτά, το Ηνωμένο Βασίλειο, δήλωσε πρόθυμο να συνεχίσει να συνεισφέρει στις επιχειρήσεις της ΕΕ, ιδίως σε αυτές όπου τα συμφέροντα της ΕΕ ταυτίζονται με τα δικά του συμφέροντα. Επιπλέον, η αποχώρηση αυτή μπορεί να ερμηνευτεί ως μια συρρίκνωση της αμυντικής ισχύς της ΕΕ -αν εξεταστεί μόνο με συντελεστές στρατιωτικών πόρων- αλλά και ως μια ευκαιρία για βαθύτερη ολοκλήρωση, δεδομένου ότι το ΗΒ υπήρξε ανέκαθεν ανασταλτικός παράγοντας για κάτι τέτοιο (Black, Hall, Cox, Kepe, & Silfversten, 2017). Η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ που κατ' επέκταση σημαίνει και αποσύνθεση ("*disintegration*") -σε κάποιο βαθμό- ολόκληρου του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρείται ότι οδηγεί σε λιγότερο βάθος στην αμυντική συνεργασία της ΕΕ. Αντιθέτως, η προοπτική αποχώρησης των βρετανών φαίνεται να αναπτέρωσε το ενδιαφέρον για των EU27 για την ΚΠΑΑ, όπως και έγινε στην περίπτωση του MPCC, την δημιουργία δηλαδή της στρατιωτικής δυνατότητας σχεδίασης και διεξαγωγής επιχειρήσεων στους κόλπους του στρατιωτικού επιτελείου της ΕΕ, ένα θεσμό με τον οποίο οι βρετανοί διαχρονικά ήταν αντίθετοι και έβαζαν εμπόδια στην δημιουργία του (Svendsen, 2019).

Από εκεί και πέρα, η ΕΕ δεν έμεινε με δεμένα χέρια αλλά από το 2016, όπου και έγινε το βρετανικό δημοψήφισμα για το BREXIT, προχώρησε στο σχεδιασμό μιας ανανεωμένης στρατηγικής και κοινής πολιτικής ασφαλείας καθορίζοντας ως επιθυμητό επίπεδο την «στρατηγική αυτονομία», την απόκτηση δηλαδή της ικανότητας να διατηρεί την σταθερότητα στην περιοχή της χωρίς την συνδρομή των ΗΠΑ. Μέσα σε αυτόν τον σχεδιασμό περιλαμβάνονταν η MPCC, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (EDF), νέες οικονομικές ρυθμίσεις για την ανάπτυξη μάχιμων ομάδων καθώς και η πρωτοβουλία για την

PESCO, που είχε καθιερωθεί από την Συνθήκη της Λισαβόνας χωρίς όμως να πάρει σάρκα και οστά μέχρι και τον Ιούνιο του 2017, όπου και αποφασίστηκε η δημιουργία της από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Howorth, 2017).

Ο Duke (2019) διατυπώνει τις 3 αρχές που θα διέπουν οποιαδήποτε μελλοντική εταιρική σχέση μεταξύ ΕΕ και ΗΒ ως εξής: (1) το ΗΒ ως τρίτη χώρα, δεν θα μπορεί να διεκδικήσει, σε επίπεδο διμερούς συμφωνίας, μια κατάσταση ισοδύναμη ή μεγαλύτερη από αυτή ενός μέλους της ΕΕ, (2) την μη εμπλοκή του ΗΒ στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ, και (3) πιθανή εθελοντική συμμετοχή του ΗΒ στην άμυνα της ΕΕ θα παρέχει τόσο δικαιώματα όσο όμως και υποχρεώσεις στο ΗΒ, ανάλογα με τον βαθμό συμμετοχής του. Επιπρόσθετα, μπορεί η ΕΕ να έχασε ένα σημαντικό έτερο σε θέματα ασφάλειας, όμως, όπως προσθέτει ο Duke, το ΗΒ θα είναι άμεσα εξαρτώμενο από την ΕΕ για την δική του εθνική ασφάλεια, για την πρόσβαση στα περιουσιακά της στοιχεία, όπως για παράδειγμα σε βάσεις δεδομένων της ΕΕ που παρέχουν πληροφορίες που σχετίζονται με την τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο.

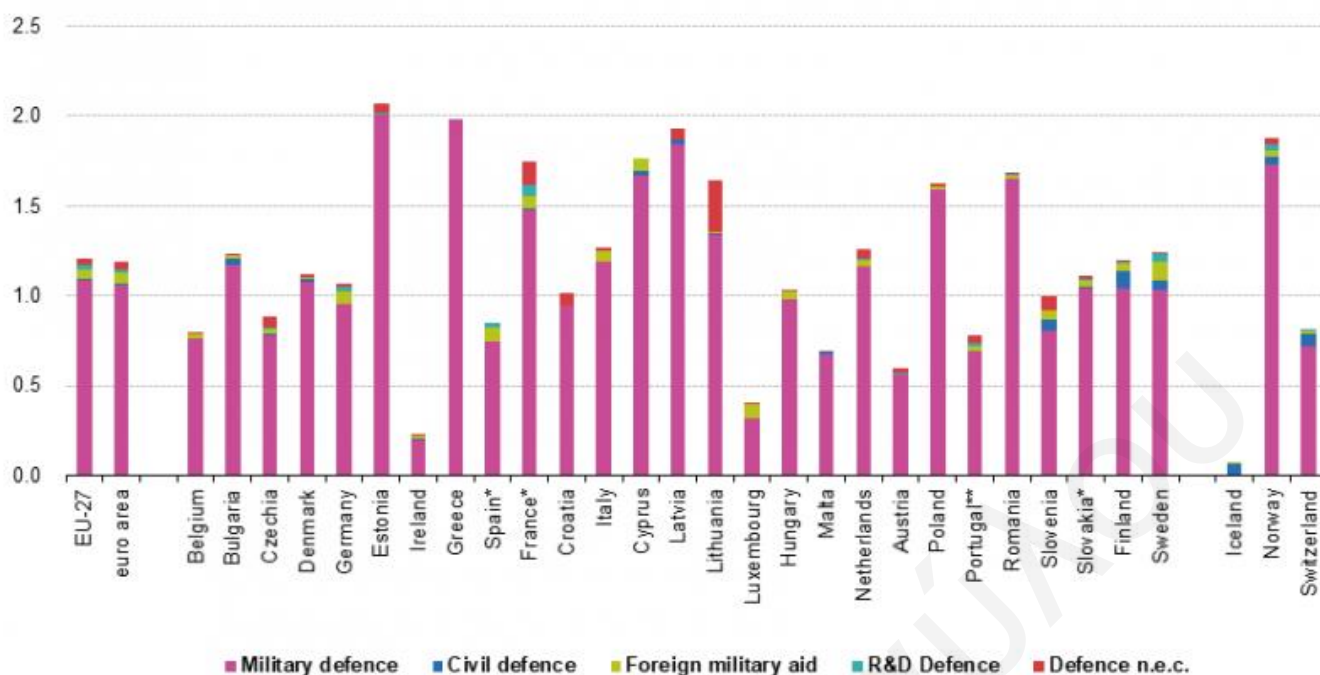
Η μελλοντική συμμετοχή του ΗΒ στην άμυνα και την ασφάλεια της ΕΕ μάλλον θα εδράζεται στην εθελοντική συμμετοχή του σε αποστολές και επιχειρήσεις στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, σε εξοπλιστικά προγράμματα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (EDA) καθώς και στην ανταλλαγή χρησίων πληροφοριών (Duke, 2019). Μπορεί να επιτευχθεί μια εμπορική συμφωνία μεταξύ των δύο, όμως θα ήταν μεγάλο λάθος να αφήσουμε έξω από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων την αμυντική διάσταση του BREXIT. Προς το παρόν, η θέση του ΗΒ είναι η μη οριστική εγκατάλειψη της ΕΕ αλλά η διατήρηση της εξωστρέφειας του προς αυτή και η σύναψη σχέσεων ζωτικής σημασίας. Με λίγα λόγια, το ΗΒ θα παραμείνει ενεργά συνδεδεμένο με την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Αυτό, αποτελεί μια πραγματικότητα με πολύ θετικά μηνύματα για την ΕΕ, καθώς, την ίδια ώρα που τα ζητήματα ασφάλειας θα συνεχίσουν να διέπονται από το αμοιβαίο ενδιαφέρον των δυο ετέρων, οι όποιες

ευρωσκεπτικιστικές τάσεις θα έχουν πάρει την πόρτα εξόδου ακολουθώντας την ίδια έξοδο που πήρε και το ΗΒ.

6.2 Οικονομικά Κίνητρα και Αμυντικές Δαπάνες

Η οικονομική πτυχή του θέματος σίγουρα είναι κάτι που θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψιν προκειμένου να γίνουν οι σωστοί υπολογισμοί του κόστους, όχι απλά και μόνο της δημιουργίας ενός κοινού στρατού, αλλά και των ετήσιων εξόδων της συντήρησης, εξοπλισμού, στρατωνισμού του προσωπικού και λειτουργίας του. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, άφησε πίσω της μια πληγωμένη Ευρώπη, η οποία πλέον σκέφτεται εις διπλούν το πώς θα πρέπει να καταμερίζονται οι πόροι του προϋπολογισμού της. Οι αμυντικοί προϋπολογισμοί των κρατών-μελών έχουν μειωθεί σημαντικά, γεγονός που πιθανόν να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στο όλο εγχείρημα (Bassett, 2015). Βέβαια, οι αμυντικές φιλοδοξίες της ΕΕ δεν έχουν σταματήσει από τις περικοπές που γίνονται στους ετήσιους προϋπολογισμούς των κρατών – μελών, όπως για παράδειγμα η δέσμευση τους να επενδύσουν περισσότερα στην ετοιμότητα των εθνικών τους ενόπλων δυνάμεων στο πλαίσιο της PESCO (Besch, 2020). Αυτό λοιπόν που μένει να δούμε είναι κατά πόσο τα κράτη-μέλη είναι πρόθυμα να παρέχουν ένα μεγαλύτερο μερίδιο του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) για την δημιουργία ενός κοινού στρατού. Για το έτος 2019, και, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat), με εξαίρεση την Εσθονία καμία άλλη χώρα της Ένωσης δεν έχει σπαταλήσει ποσό μεγαλύτερο του 2% του ΑΕΠ της για την άμυνα.

Total general government expenditure on defence, 2019 (% of GDP)

* provisional
** estimated

Source: Eurostat (gov_10a_exp)

eurostat

Αυτό αντικατοπτρίζει την επιφυλακτικότητα που διακατέχει ακόμα τα μέλη στο να επενδύσουν μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ τους στο κομμάτι των αμυντικών δαπανών. Επιπρόσθετα καμία χώρα της ΕΕ δεν υλοποίησε τον στόχο του να δαπανήσει το 20% του αμυντικού της προϋπολογισμού για έρευνα και ανάπτυξη, ένα δείκτη επενδύσεων που σύμφωνα με την Besch (2017) είναι εξίσου σημαντικός με τον στόχο του 2% που προαναφέραμε. Φαίνεται πως, στο παρόν στάδιο, ενώ τα κράτη προχωρούν σε σημαντικά διαβήματα για επίτευξη βαθύτερης συνεργασίας στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας (PESCO, EDF, Battle Groups κ.α.), εν τούτοις κανένα από αυτά δεν φαίνεται πρόθυμο να προσφέρει το κάτι παραπάνω στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας. Η λογική πίσω από αυτή την συμπεριφορά σχετίζεται κατά κύριο λόγο με το οικονομικό κόστος το οποίο θα επιβαρύνει τον προϋπολογισμό των κρατών αφού τα εξοπλιστικά προγράμματα είναι αρκετά δαπανηρά και συνεπώς, όπως και στην περίπτωση του Φυλακισμένου (που αναφέραμε στην

αρχή του παρόντος κεφαλαίου), καμιά χώρα δεν προτίθεται να αλλάξει την στρατηγική της στο "παιχνίδι", σκεπτόμενη ότι ούτε οι άλλες θα το πράξουν.

Επιπρόσθετα, ένα άλλο μεγάλο ζήτημα θα είναι ο καταμερισμός των υποχρεώσεων και των αξιωμάτων αφού κάποια από τα κράτη-μέλη θα συνεισφέρουν περισσότερα στο οικονομικό κομμάτι και άρα θα έχουν την απαίτηση να εξασφαλίσουν τις υψηλές θέσεις στην ηγεσία του στρατού και να ασκήσουν μεγαλύτερη επιρροή στην λήψη των αποφάσεων. Αυτό ίσως να είναι και το μεγαλύτερο εμπόδιο που θα αντιμετωπίσουν τα κράτη-μέλη, αφού με οικονομικούς όρους, αν και τα μικρότερα κράτη-μέλη θα συνεισφέρουν λιγότερο, εντούτοις θα απολαμβάνουν όλων των πλεονεκτημάτων που θα παρέχει μια τέτοια συνεργασία.

6.3 Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την ανάλυση μας, όλα τα δεδομένα τείνουν να επιβεβαιώσουν πως, την δεδομένη χρονική στιγμή, η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού στρατού φαντάζει να είναι ένα έργο που πρέπει αλλά και μπορεί να υλοποιηθεί. Σίγουρα ένα τέτοιο κατόρθωμα θα αποτελέσει και καταλύτη για το ευρύτερο εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να θεωρείται μια ασφαλής περιοχή, όμως, οι αποσταθεροποιητικοί παράγοντες υπάρχουν και είναι ικανοί να προκαλέσουν ανεπανόρθωτες ζημιές, όπως είδαμε να συμβαίνει πριν μερικά χρόνια με τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι και το Λονδίνο. Αυτό αυξάνει ακόμα περισσότερο την ανάγκη για συλλογική δράση στο τομέα της άμυνας και της ασφάλειας αλλά και την ανάγκη για δαπάνη περισσότερων χρημάτων στον τομέα αυτό (πράγμα το οποίο είδαμε να μην συμβαίνει).

Μέσα από την εξέταση των επί μέρους δρώντων, που προηγήθηκε στο παρόν κεφάλαιο, εντοπίσαμε τα βασικά σημεία που διέπουν την σχέση της ΕΕ με τον καθένα από αυτούς την δεδομένη χρονική στιγμή. Η αποχώρηση του Τραμπ από την προεδρία των ΗΠΑ αφήνει

θετικά μηνύματα ως προς την αλληλεπίδραση που θα έχουν πλέον ΕΕ και ΗΠΑ, καθώς, οι σκεπτικιστικές τάσεις που είχαν αναπτυχθεί κατά την περίοδο της διακυβέρνησης του πρώην λαϊκιστή πλανητάρχη διατήρησαν το επίπεδο συνεργασίας των δυο ετέρων σε σταθερά χαμηλά επίπεδα. Από τώρα και στο εξής ξεκινάει μια νέα εποχή για τους δυο και σίγουρα ο τομέας της άμυνας και της ασφάλειας θα είναι ένας από αυτούς που αναμένουμε να ανθίσει. Στην αντίπερα όχθη, η σχέση ΕΕ και Ρωσίας από το 2014 και έπειτα δείχνει να έχει βυθιστεί στο πέλαγος της δυσπιστίας. Σίγουρα πρόκειται για ένα δρώντα στον οποίο η ΕΕ δεν πρέπει να έχει καμία εμπιστοσύνη και συνεπώς θα πρέπει να αναπτύξει νέες αμυντικές δυνατότητες στο ανατολικό της σύνορο και κυρίως στην περιοχή της «κοινής γειτονίας», όπου η Ρωσία διατηρεί στρατηγικά συμφέροντα και προσπαθεί να αποκόψει τις χώρες αυτές από την σφαίρα επιρροής της ΕΕ. Όσο αφορά την Κίνα, είδαμε ότι δεν συντρέχουν και ιδιαίτερα σημαντικοί λόγοι ανησυχίας καθώς το στρατηγικό ενδιαφέρον της είναι εξολοκλήρου προσανατολισμένο τα ζητήματα ασφαλείας στην περιφέρειας της. Παρόλα αυτά μια συμφωνία εμπορικής φύσεως με αυτήν έχει να προσφέρει πολλά σε οικονομικό επίπεδο και ενδεχομένως να αφήσει περιθώρια και για μια νέα αμυντική συνεργασία, μια προοπτική που πιθανόν να υποχρεώσει τις ΗΠΑ να αναθεωρήσουν πλήρως το μοντέλο στρατιωτικής προσέγγισης τους προς την ΕΕ.

Τέλος, όσο αφορά το BREXIT διαπιστώσαμε πως τα σημάδια δείχνουν να είναι θετικά για την ΕΕ. Μπορεί η ΕΕ να στερείται μιας στρατιωτικής υπερδύναμης, όμως, αυτός που πραγματικά θα παραμείνει δέσμιος για την εξασφάλιση της εθνικής του ασφάλειας θα είναι το ΗΒ. Και αυτό επειδή πολλά από τα ζητήματα ασφαλείας που αφορούν την ΕΕ, αφορούν εξίσου και το ΗΒ λόγω της γεωγραφικής του θέσης στην Ευρώπη. Επιπλέον, οι βρετανοί υπήρξαν ανέκαθεν ευρωσκεπτικιστές, βάζοντας κατά καιρούς εμπόδια σε πολλές από τις δράσεις που η ΕΕ προσπαθούσε να αναπτύξει. Η αποχώρηση λοιπόν αυτή μπορεί και πρέπει να θεωρείται ως μια ευκαιρία για βαθύτερη συνεργασία και ολοκλήρωση.

7. Επίλογος

Αν και οι εξελίξεις στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας δείχνουν να βρίσκονται σε καλό δρόμο, εντούτοις, υπάρχουν ακόμα αρκετά περιθώρια βελτίωσης. Η ρόλος της ΚΠΑΑ φαίνεται να είναι αρκετά υποβαθμισμένος συγκριτικά με τις προσδοκίες που είχαν γεννηθεί με την ίδρυση της το 1999 αλλά και με τις τελικές διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009. Η παρουσίαση των τριών επιχειρήσεων στην Βοσνία – Ερζεγοβίνη, στο Κόσοβο και την Λιβύη αποτελούν τρανταχτά παραδείγματα της αναποτελεσματικότητας της ΚΠΑΑ να αναλάβει από μόνη της τα ηνία μια πλήρους επιτυχημένης αποστολής για την αντιμετώπιση κρίσεων και την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Πρέπει λοιπόν να υπάρξουν αλλαγές, όχι τόσο στη στρατιωτική πτυχή της ΚΠΑΑ, αλλά στο πολιτικό παρασκήνιο που οδηγεί αρκετές από τις προσπάθειες της ΚΠΑΑ σε πανωλεθρία.

Βλέπουμε συνεχώς ότι το status quo ανατρέπεται (BREXIT), αναβαθμίζεται (EU-NATO Joint Declarations) και αλλάζει (άνοδος Κίνας). Μέσα σε όλο αυτό το κλίμα αβεβαιότητας, η ΕΕ καλείται να ενδυναμώσει τον διπλωματικό της ρόλο, να αναπτύξει περαιτέρω τις στρατιωτικές της ικανότητες και να υλοποιήσει στρατηγικές που θα της επιτρέπουν να απαντήσει σε όλες τις προκλήσεις που θα δεχτεί. Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού αποτελεί επιτακτική ανάγκη για την εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της ΕΕ. Η κατανομή της ισχύος στο διεθνές σύστημα παρουσιάζει μεγάλες αλλαγές και έτσι τα ζητήματα ασφαλείας που αναδύονται είναι πολλά. Τα κράτη-μέλη πρέπει να αντιληφθούν ότι το Ευρωπαϊκό Οικοδόμημα πρέπει να αξιοποιείται για συλλογική δράση και όχι για την ικανοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων. Μόνο τότε θα γίνει εφικτή η δημιουργία ενός στρατιωτικού δόγματος, όχι απλά αμυντικού, αλλά αποτρεπτικού που θα διασφαλίζει τον διεθνή ρόλο της ΕΕ ως βασικού δρώντα ασφαλείας στη παγκόσμια πολιτική σκακιέρα.

Κλείνοντας αυτήν τη διπλωματική εργασία, μπορούμε να πούμε το εξής. Απομονώνοντας την περιφέρεια της ΕΕ ως ένα ανεξάρτητο υποσύστημα του παγκόσμιου συστήματος διακυβέρνησης παρατηρούμε πως οι ασύμμετρες απειλές που αναφέραμε πιο πάνω επιφέρουν μια ανακατανομή της ισχύος εις βάρος της ΕΕ. Σχετικά με την ισορροπία ενός συστήματος, ο Gilpin (1981) βλέπει ένα κύκλο χωρίς αρχή και τέλος, τον οποίον αποτυπώνει στο παρακάτω διάγραμμα:

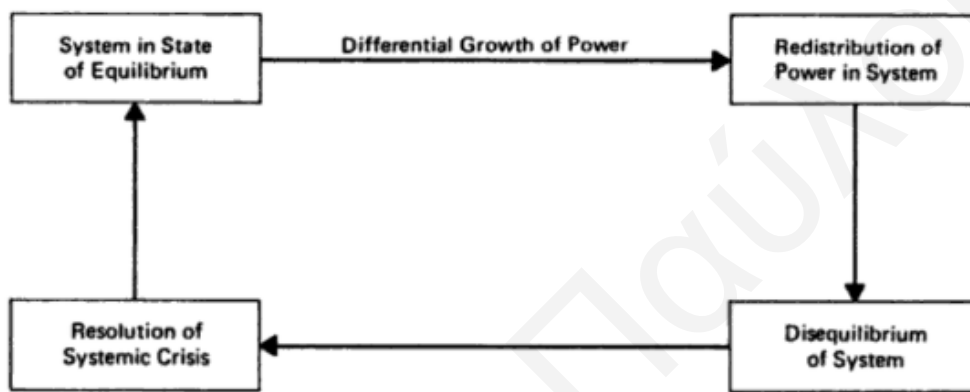

Figure 1. Diagram of international political change.

Οι απειλές αυτές υπάρχουν και όταν βγουν στην επιφάνεια το εν λόγω υποσύστημα θα βρίσκεται σε "αναστάτωση" εξαιτίας αυτής της αλλαγής στην κατανομή ισχύος. Υιοθετώντας το μοντέλο αυτό μπορούμε να πούμε ότι, με την εγκαθίδρυση ενός ευρωπαϊκού στρατού, η ΕΕ θα εξοπλιστεί με τα κατάλληλα μέσα προκειμένου το σύστημα να βρει τον τρόπο να έρχεται ξανά σε κατάσταση "ηρεμίας" σε σύντομο χρονικό διάστημα αλλά και υπό τις ευνοϊκότερες συνθήκες.

Βέβαια, οποιαδήποτε εκτίμηση και να γίνει σχετικά με το βαθμό αποτροπής που θα μπορεί να πετύχει ένας τέτοιος στρατός είναι επισφαλής αφού το δημόσιο όφελος είναι εξαιρετικά δύσκολο να εκτιμηθεί εκ των προτέρων και δεν μπορεί να ποσοτικοποιηθεί με ακρίβεια. Άλλωστε, όπως είπε και ο Joseph Nye, "Η ασφάλεια είναι σαν το οξυγόνο: δεν μπορείς να την προσέξεις μέχρι να την χάσεις" (Nye, 1995).

8. Βιβλιογραφία

Ashton, C. (2011). Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on events in Libya. *Council of the European Union*, 20

Bassett, R. (2015). *A European Army: Delusion or Necessity?* London, UK: The Federal Trust.

Besch, S. (2017). *What future for the European defence fund?* Retrieved from:

https://cer.eu/sites/default/files/insight_SB_28.6.17.pdf

Besch, S. (2020). *Can the EU's defence ambitions survive budget cuts?* Retrieved from:

<https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2020/can-eus-defence-ambitions-survive-budget-cuts>

Bhathal, P. (2014). CSDP and NATO: Rethinking the transatlantic security relationship.

Paper presented at the *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union*, 2013(1), 3.

Bickerton, C. J., Irondelle, B., & Menon, A. (2011). Security co-operation beyond the Nation-State: The EU's Common Security and Defence Policy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 49(1), 1-21.

Bijan, Z. (2005). China's peaceful rise to great-power status. *Foreign Affairs*, 84(5), 18-24.

Bindi, F. (2010). *The foreign policy of the European Union: Assessing Europe's role in the world*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

- Black, J., Hall, A., Cox, K., Kepe, M., & Silfversten, E. (2017). *Defence and Security after Brexit: Understanding the Possible Implications of the UK's Decision to Leave the EU*. Santa Monica, California, Cambridge, UK: RAND Corporation.
- Brattberg, E. (2011). Opportunities lost, opportunities seized: The Libya crisis as Europe's perfect storm. *Policy brief*
- Brattberg, E., & Valášek, T. (2019). *EU Defense Cooperation: Progress amid Transatlantic Concerns*. Carnegie Endowment for International Peace.
- Busygina, I. (2017). *Russia-EU relations and the common neighborhood: Coercion vs. authority*. Routledge.
- Coelmont, J., & De Langlois, M. (2013). Recalibrating CSDP-NATO relations: The Real Pivot. Security Policy Brief No. 47.
- Cross, M. (2011). *Security integration in Europe: How knowledge-based networks are transforming the European Union*. An Arbor: University of Michigan Press.
- De Wet, E. (2009). The governance of Kosovo: Security Council Resolution 1244 and the establishment and functioning of EULEX. *American Journal of International Law*, 103(1), 83-96.
- Drouga, N. (2018). *Δασμοί σε χάλυβα και αλουμίνιο από ΗΠΑ - Αντιδράσεις από τις υπόλοιπες χώρες*. Retrieved from:
<https://gr.euronews.com/2018/03/09/anakinose-tin-afximeni-forologisi-sidirou-alouminiou-o-tramp>

Duke, S. (2019). *Will Brexit damage our security and defence?* Palgrave Macmillan.

Erlanger, S. (2018). *U.S. Revives Concerns About European Defense Plans, Rattling NATO*

Allies. Retrieved from:

<https://www.nytimes.com/2018/02/18/world/europe/nato-europe-us-.html>

Fabbrini, S. (2014). The European union and the Libyan crisis. *International Politics*, 51(2), 177-195.

Feliu, S. (2016). *Trump, NATO, and European defence spending*. Retrieved from

<https://www.bruegel.org/2016/11/trump-nato-and-european-defence-spending/>

Friedrich, J. (2005). UNMIK in Kosovo: Struggling with Uncertainty. *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online*, 9(1), 225-293.

Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.

Greiçevci, L. (2011). EU actorness in international affairs: The case of EULEX mission in Kosovo. *Perspectives on European Politics and Society*, 12(3), 283-303.

Grevi, G. (2009). The EU rule-of-law mission in Kosovo (EULEX Kosovo). In: Grevi G., Helly D., Keohane D. (eds) *European Security and Defence Policy THE FIRST 10 YEARS (1999-2009)* (pp. 353-368). EU Institute for Security Studies.

Howorth, J. (2017). EU defence cooperation after Kosovo: What role for the UK in the future EU defence arrangements? *European View*, 16(2), 191-200.

Hunter, R. E. (2002). *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion-or Competitor?* Rand Corporation.

Jisi, W. (2011). China's search for a grand strategy: A rising great power finds its way. *Foreign Affairs*, 90(2), 68-79.

Jones, E., Menon, A., & Weatherill, S. (2012). *The Oxford Handbook of THE EUROPEAN UNION*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Keohane, D. (2009). ESDP and NATO. In: Grevi G., Helly D., Keohane D. (eds) *European Security and Defence Policy THE FIRST 10 YEARS (1999-2009)* (pp. 127-138). EU Institute for Security Studies.

Keohane, D. (2009). EUFOR ALTHEA (Bosnia and Herzegovina). In: Grevi G., Helly D., Keohane D. (eds) *European Security and Defence Policy THE FIRST 10 YEARS (1999-2009)* (pp. 211-220). EU Institute for Security Studies.

Koenig, & Haas, J. (2017). *The EU as a 3-D power: Should Europe spend more on diplomacy, development, and defence?* Jacques Delors Institute, Policy Paper 206.

Koops, J. A. (2010). Unstrategic partners: NATO's relations with the European Union. *Entangling Alliance: 60 Jahre NATO. Geschichte, Gegenwart, Zukunft*, 41-77.

Maczynska, E. A. (2012). The EUPM and EUFOR Althea missions in Bosnia and Herzegovina: An evaluation. Graduate Theses, Dissertations, and Problem Reports. 255.

Maher, R. (2016). The elusive EU-china strategic partnership. *International Affairs*, 92(4), 959-976

- Major, C., & Mölling, C. (2010). EU Military Capabilities – Some European Troops, but not yet a European Army. In Greco E., Pirozzi N., Silvestri S. (eds) *EU Crisis Management: Institutions and Capabilities in the Making*, pp 11-28. Istituto Affari Internazionali.
- Malcolm, N. (1996). *Bosnia: A short history*. NYU Press.
- Marchi, L. (2017). The EU in Libya and the collapse of the CSDP. *US-China Law Review*, 14(5), 284-293.
- Nye Jr, J. S. (1995). The case for deep engagement. *Foreign Affairs*, 74(4), 90-102.
- Ojanen, H. (2006). The EU and NATO: Two competing models for a common defence policy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 44(1), 57-76.
- Page, D., & Whitt, S. (2020). Beyond keeping the peace: Can peacekeepers reduce ethnic divisions after violence? *Political Behavior*, 42(1), 213-238.
- Perry, V. (2019). Frozen, stalled, stuck, or just muddling through: The post-Dayton frozen conflict in Bosnia and Herzegovina. *Asia Europe Journal*, 17(1), 107-127.
- Pommier, B. (2011). The use of force to protect civilians and humanitarian action: The case of Libya and beyond. *International Review of the Red Cross*, 93(884), 1063-1083.
- Ravenhill, J. (2017). *Global Political Economy*. Oxford University Press.
- Schmidt-Felzmann, A. (2014). Is the EU's failed relationship with Kosovo the member states' fault? *L'Europe En Formation*, 4(4), 40-60.
- Smith, M. A., & Latawski, P. (2003). *The Kosovo crisis and the evolution of a post-Cold War European Security*. Manchester University Press.

Song X. (2013) Security and the Role of China. In: Christiansen T., Kirchner E., Murray P. (eds) *The Palgrave Handbook of EU-Asia Relations* (pp. 471 – 480). Palgrave Macmillan.

Svendsen, Ø. (2019). Brexit and the future of EU defence: A practice approach to differentiated defence integration. *Journal of European Integration*, 41(8), 993-1007.

Tardy, T. (2015). CSDP in action: What contribution to international security? Chaillot Paper No 134. EU Institute for Security Studies.

Usanmaz, E. (2018). Successful crisis management? evaluating the success of the EU missions in the western Balkans. *European Foreign Affairs Review*, 23(3)

Ηλεκτρονικές Πηγές

Διακήρυξη του Petersberg, Retrieved from:

https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html?locale=el

Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, Retrieved from:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0027>

Ευρωπαϊκός Στρατός: Μύθος ή Πραγματικότητα, Retrieved from:

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20190612STO54310/europaikos-stratos-muthos-i-pragmatikotita>

Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας, Retrieved from:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/3/the-maastricht-and-amsterdam-treaties>

Κοινή Διακήρυξη ΕΕ-NATO, 8 Ιουλίου 2016, Retrieved from:

<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/07/08/eu-nato-joint-declaration/>

Κοινή Διακήρυξη ΕΕ-NATO, 10 Ιουλίου 2018, Retrieved from:

<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2018/07/10/eu-nato-joint-declaration/>

Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, Retrieved from:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=legisum:ai0026>

Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO), Retrieved from:

<https://pesco.europa.eu/>

Ρωσία, Retrieved from:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/177/russia>

Συνθήκη της Λισαβόνας, Retrieved from:

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>

Συνθήκη του Μάαστριχτ, Retrieved from:

<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty>

EULEX Kosovo: new role for the EU rule of law mission, Retrieved from:

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/08/eulex-kosovo-new-role-for-the-eu-rule-of-law-mission/>

Total general government expenditure on defence, 2019, Retrieved from:

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total general government expenditure on defence, 2019 \(%25 of GDP\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_defence,_2019_(%25_of_GDP).png)

UNSC Res.1575, 22 November 2004 Retrieved from:

[https://undocs.org/S/RES/1575\(2004\)](https://undocs.org/S/RES/1575(2004))

UNSC Res.1970, 26 February 2011, Retrieved from:

<https://www.un.org/securitycouncil/s/res/1970-%282011%29>

UNSC Res.1973, 11 March 2011, Retrieved from:

<https://www.un.org/securitycouncil/s/res/1973-%282011%29>

US tariffs: EU response and fears of a trade war, Retrieved from:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623554/EPRS_ATA\(2018\)623554_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623554/EPRS_ATA(2018)623554_EN.pdf)